

บทที่ 2

แนวคิดทฤษฎีและผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษาเรื่องการมีส่วนร่วมของหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชน ในการฝึกวิชาชีพ ผู้ต้องขังหญิง ศึกษากรณี : ทัณฑสถานหญิงกลาง ผู้ศึกษาได้วางแนวทางในการศึกษาวรรณกรรม และผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องไว้ดังนี้

1. แนวคิดและทฤษฎีและผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
 - 1.1 แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม
 - 1.2 แนวคิดเกี่ยวกับการปฏิบัติต่อผู้กระทำผิด
 - 1.3 ทฤษฎีเกี่ยวกับการฝึกอบรมวิชาชีพ
 - 1.4 กระบวนทัศน์ใหม่ในการบริหารงานยุติธรรมทางอาญา
2. การฝึกวิชาชีพผู้ต้องขังหญิงทัณฑสถานหญิงกลาง
 - 2.1 ความหมายของการฝึกวิชาชีพ
 - 2.2 เป้าหมายและความจำเป็น ในการฝึกวิชาชีพ
 - 2.3 ประวัติการฝึกวิชาชีพผู้ขัง และการจัดงานนิทรรศการผลิตภัณฑ์ราชทัณฑ์
 - 2.4 ประวัติความเป็นมาของทัณฑสถานหญิงกลาง
 - 2.5 ข้อเปรียบเทียบ การดำเนินงานฝึกอาชีพ โดยภาครัฐกับภาคเอกชน
3. ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
4. กรอบแนวคิดในการศึกษา

แนวคิดและทฤษฎีและผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม

ความหมายของการมีส่วนร่วม

การมีส่วนร่วม เป็นกระบวนการส่งเสริมให้ประชาชนเข้ามามีบทบาทร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมแก้ปัญหาที่สมาชิกมีส่วนเกี่ยวข้องในกิจกรรมของกลุ่ม โดยอาจจะเกี่ยวข้องในลักษณะของการทำงานร่วมกัน การดำเนินงานร่วมกัน ในเรื่องใดเรื่องหนึ่งหรือหลายเรื่อง เพื่อให้

บรรลุถึงเป้าหมายที่ต้องการ ซึ่งมองได้ 2 แนวทาง แนวทางแรกมองว่าองค์กรมีบทบาทส่วนใหญ่ เป็นองค์กรราชการ การจัดทำโครงการจึงมีลักษณะแก้ปัญหาเฉพาะหน้า เป้าหมายคือตอบสนอง ความต้องการขององค์กร การจัดทำโครงการจึงมีระบบขั้นไม่ถาวร และโครงการล้มเลิกไปได้ง่าย แนวทางที่ 2 มองว่าประชาชนมีบทบาทเป็นการมองไปที่ความสนใจ และปัญหาความต้องการของ ประชาชน ดังนั้นแนวทางการจัดทำโครงการจึงต้องคำนึงถึงปัญหาความต้องการ ซึ่งจะต้องเข้าใจ ถึงพื้นฐานวัฒนธรรมและค่านิยมเป็นองค์ประกอบในการสร้างความร่วมมือ แนวทางนี้จะทำให้ ความร่วมมือถาวรเกิดขึ้นไม่ฉาบฉวยเฉพาะหน้า (โต สมบูรณ์, 2544, น. 27)

วิลเลียม เออร์วิน (William Erwin) (อ้างถึงใน สุรพงษ์ เนตรทัศน์, 2547) ให้แนวคิด เกี่ยวข้องกับความหมายของการมีส่วนร่วมว่า เป็นการพัฒนาแบบมีส่วนร่วมคือ กระบวนการให้ ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมเกี่ยวข้องในการดำเนินการพัฒนาร่วมคิด ตัดสินใจแก้ปัญหาตนเอง เน้น การมีส่วนร่วมเกี่ยวข้องอย่างแท้จริงของประชาชน ใช้ความคิดสร้างสรรค์ และความชำนาญ ของ ประชาชนแก้ปัญหาร่วมกับวิทยาการที่เหมาะสมสนับสนุนติดตามผลงานการปฏิบัติงานของ องค์กร และเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง

Wisardjono (1978, p. 88) อธิบายว่า โดยพื้นฐานแล้วการมีส่วนร่วม หมายถึง การปลดปล่อยประชาชนให้หลุดพ้นจากการเป็นผู้รับผลจากการพัฒนา และให้กลายเป็นผู้กระทำ การเปลี่ยนแปลงและพัฒนาซึ่งประชาชนต้องเข้าเกี่ยวข้องในทุกขั้นตอนของกระบวนการพัฒนา ตั้งแต่

1. การกำหนดเป้าหมายและวัตถุประสงค์
2. การจัดลำดับความสำคัญของปัญหา
3. การกำหนดทางเลือกหรือวางแผน
4. การปฏิบัติตามแผนโดยใช้กลยุทธ์ต่าง ๆ
5. การเข้าถึงซึ่งความรู้ที่จะก่อให้เกิดความพยายามในการพัฒนา

ปรัชญา เวสารัชช (2528, น. 58 อ้างถึงใน โต สมบูรณ์, 2544, น. 29) นิยาม ความหมายการมีส่วนร่วมว่า เป็นการที่ประชาชนเข้ามาเกี่ยวข้องโดยการใช้ความพยายาม หรือใช้ ทรัพยากรบางอย่างร่วมในกิจกรรมซึ่งมุ่งสู่การพัฒนาของชุมชน โดยการมีส่วนร่วมต้องมีประชาชน เข้าไปเกี่ยวข้องทั้งกิจกรรมพัฒนา และใช้ความพยายามบางอย่าง เช่น ความคิด ความรู้ ความสามารถ แรงงาน หรือทรัพยากรบางอย่าง เช่น เงิน ทุน วัสดุ เป็นองค์ประกอบในกิจกรรม การพัฒนาด้วย

รูสโซ (Rousseau อ้างถึงใน อัญชลี รัชกุล, 2541, น. 22) ได้เขียนทฤษฎีเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม (A Participation Theory of Democracy) ไว้ดังนี้

1. การมีส่วนร่วมต้องอยู่ในพื้นฐานของเสรีภาพในการตัดสินใจว่า จะต้องเลือกในการมีส่วนร่วมหรือไม่ ที่สำคัญคือ จะต้องไม่มีใครเป็นนายใคร หรือเป็นนายแห่งชีวิตใคร
2. กระบวนการมีส่วนร่วมนั้นจะต้องขึ้นอยู่บนพื้นฐานของความเสมอภาค และมีความสามารถพึ่งตนเอง ซึ่งจะทำให้เกิดการตระหนัก รับรู้ในความสำคัญของการมีส่วนร่วมของตนเอง ดังนั้นจึงสรุปได้ว่า การมีส่วนร่วมเป็นการให้ความร่วมมือระหว่างประชาชนในชุมชน เพื่อพัฒนาชุมชนหรือมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรม โดยได้รับความร่วมมือจากหน่วยงานต่าง ๆ ไม่ว่าจะภาครัฐหรือภาคเอกชน เพื่อให้งานนั้น ๆ บรรลุวัตถุประสงค์

United Nation (1975, p. 4) ให้ความหมาย การมีส่วนร่วมว่าต้องลักษณะ 3 ประการ ได้แก่

1. การที่หน่วยงาน/ประชาชน มีส่วนร่วมในผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากโครงการพัฒนา
2. การที่หน่วยงาน/ประชาชน มีส่วนช่วยเหลือในการปฏิบัติตามโครงการพัฒนา
3. การที่หน่วยงาน/ประชาชน มีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ตลอดจนกระบวนการพัฒนา

Kasperson and Breibank (1974, p. 4) อธิบายว่า การมีส่วนร่วมของประชาชน คือ การที่ประชาชนจะทำตนเป็นผู้กระทำกิจกรรมสร้างสรรค์ ในกระบวนการพัฒนา จะเกิดผล 2 ลักษณะคือ

1. ประชาชนสามารถกระทำบทบาทสร้างสรรค์ได้
2. ผลของกิจกรรมนั้น ๆ จะต้องกลับมาสู่พวกเขาเอง

ตามนิยามที่กล่าวถึงนี้ การมีส่วนร่วมของหน่วยงานภาครัฐ และภาคเอกชน ไม่ว่าจะในบริบทของการพัฒนาสังคม เศรษฐกิจ การเมืองหรือวัฒนธรรม ย่อมเป็นสิ่งที่แสดงออกให้เห็นถึงพัฒนาการรับรู้และภูมิปัญญาในการกำหนด การจัดการควบคุมการใช้และการกระจายทรัพยากร ที่มีอยู่เพื่อประโยชน์ต่อการดำรงชีวิตของประชาชนทางเศรษฐกิจและสังคม ตามความจำเป็นอย่างสมศักดิ์ศรี นอกจากนี้การที่ภาครัฐและภาคเอกชน ร่วมกันพัฒนาขีดความสามารถของตนในการจัดการการควบคุมการใช้ทรัพยากร ควบคุมการกระจายทรัพยากรที่มีอยู่เพื่อประโยชน์ต่อการดำรงชีพของประชาชนทางเศรษฐกิจและสังคม ทำให้องค์กรภาครัฐและภาคเอกชนได้พัฒนาการรับรู้และภูมิปัญญาซึ่งแสดงออกในรูปของการตัดสินใจเข้าไปมีส่วนร่วมในการกำหนดการพัฒนา และช่วยเหลือผู้ด้อยโอกาสในสังคม ได้มีโอกาสดำเนินกิจกรรม ความจำเป็นพื้นฐานของตน และเป็น

ผู้ระดมทรัพยากรต่าง ๆ เพื่อสนองตอบ ความจำเป็นพื้นฐานและบรรลุวัตถุประสงค์บางประการ ทางสังคม เศรษฐกิจ การเมือง (ปกรณ์ ปรียากร, 2530, น. 64)

ลักษณะของการมีส่วนร่วม

กระบวนการมีส่วนร่วมของหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชนในงานพัฒนานั้น ภาครัฐและเอกชนต้องเข้ามามีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนของการปฏิบัติงาน กระบวนการมีส่วนร่วมนั้นมีหลายระดับ ตั้งแต่การถกเถียง แลกเปลี่ยน ความคิดเห็น การค้นหาปัญหา การวิเคราะห์ปัญหา ร่วมกัน การวางแผนร่วมกัน การปฏิบัติตามแผนมีการทำงานร่วมกันและการประเมินผลร่วมกัน (ปรีดา ประพฤติชอบ, 2530 อ้างถึงใน ไพรัตน์ ฤทธิประเสริฐ, 2540, 16) ผลการศึกษา ดังกล่าวสอดคล้องหรือใกล้เคียงกับที่ อคิน รพีพัฒน์ (2531, น. 49) และ บัณฑิต อ่อนคำ (2528 อ้างถึงใน ทศพล กฤตยพิสิฐ, 2537, น. 13) ได้กล่าวถึงกระบวนการมีส่วนร่วมตามขั้นตอนการพัฒนา ซึ่งเป็นการวัดเชิงคุณภาพ ออกเป็น 5 ขั้นตอนดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การมีส่วนร่วมในขั้นการริเริ่มงานฝึกอบรมซึ่งเป็นขั้นตอนที่ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหา ตลอดจนมีส่วนร่วมในการกำหนดความต้องการฝึกอบรม และมีส่วนในการจัดลำดับ ความสำคัญของความต้องการด้วย

ขั้นตอนที่ 2 การมีส่วนร่วมในขั้นตอน การวางแผน (Planning) ดำเนินการเป็นขั้นตอนที่มีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบาย และวัตถุประสงค์ กำหนดวิธีการและแนวทางการดำเนินงาน ตลอดจนกำหนดทรัพยากร และแหล่งทรัพยากรที่จะใช้

ขั้นตอนที่ 3 การมีส่วนร่วมในขั้นการดำเนินงาน (Implementation) โดยการสนับสนุน ทรัพยากรวัสดุอุปกรณ์ และแรงงาน หรือเข้าร่วมบริหารงาน ประสานงาน และการดำเนินขอความช่วยเหลือจากภายนอก

ขั้นตอนที่ 4 การมีส่วนร่วมในขั้นการรับผลประโยชน์จากการดำเนินการ (Obtaining Benefit)

ขั้นตอนที่ 5 การมีส่วนร่วมในขั้นประเมินผล (Evaluation: on Development) เป็นขั้นตอนที่หน่วยงานภาครัฐและเอกชน เข้าร่วมประเมินว่าการฝึกอบรมที่ได้กระทำไปแล้วนั้น สำเร็จตามวัตถุประสงค์เพียงใด ซึ่งในการประเมินผล ปรากฏในรูปของการประเมินผลเป็นการประเมินผลความก้าวหน้าเป็นระยะ ๆ หรือกระทำการในรูปแบบการประเมินผลรวม ซึ่งเป็นการประเมินผลสรุปรวมยอด

ในกระบวนการมีส่วนร่วมขององค์กรภายนอกทั้งภาครัฐและภาคเอกชนในการพัฒนางานฝึกอบรมผู้ต้องขังหญิง เป็นส่วนสำคัญที่จะต้องเปิดโอกาสให้องค์กรภายนอกทั้งภาครัฐและ

ภาคเอกชน ได้กระทำการตัดสินใจในการดำเนินกิจกรรมพัฒนา การฝึกอาชีพผู้ต้องขังหญิง จึงจะถือว่าเป็นการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง เพราะเป็นปัจจัยที่สำคัญในการพัฒนาศักยภาพของเรือนจำ/ทัณฑสถานให้มีความเข้มแข็ง สามารถกำหนดความต้องการที่แท้จริงในการแก้ปัญหาของเรือนจำ/ทัณฑสถานด้วยตนเองได้ทั้งนี้ ในทางปฏิบัตินั้นหน่วยงานภายนอกทั้งภาครัฐและเอกชน อาจไม่ได้เข้ามามีส่วนร่วมในทุกขั้นตอน เพราะมีข้อจำกัดหลายประการ

เจมส์ค็อกซ์ ปิ่นทอง (2526, น. 272-273 อ้างถึงใน ศูนย์วิจัยและพัฒนาด้านอาชญาวิทยา, 2549, น. 8) ได้แบ่งขั้นตอนของการมีส่วนร่วมไว้ 4 ขั้นตอน ดังนี้

1. การมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหา
2. การมีส่วนร่วมในการวางแผนดำเนินการ
3. การมีส่วนร่วมในการลงทุนและปฏิบัติงาน
4. การมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผล

Cohen and Uphoff (อ้างถึงใน สุเมธ ทราญแก้ว, 2536, น. 15-16) กล่าวถึง ลักษณะของการมีส่วนร่วมไว้ดังนี้ การมีส่วนร่วมโดยทั่วไป หมายถึง การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ (Decision Making) แต่ก็ได้ไม่ได้หมายความว่า จะเป็นการตัดสินใจแต่เพียงอย่างเดียว ยังใช้การตัดสินใจควบคู่ไปกับการปฏิบัติการ (Implementation) ด้วยเช่น ในการจัดองค์กรการกำหนดกิจกรรมการฝึกอาชีพ เป็นต้น การตัดสินใจยังมีความเกี่ยวข้องกับองค์การภายนอกทั้งภาครัฐและเอกชน ในเรื่องผลประโยชน์ (Benefits) และการประเมินผล (Evaluation) ในการฝึกอาชีพผู้ต้องขังหญิงด้วย ซึ่งจะเห็นว่าการตัดสินใจนั้นเกี่ยวข้องโดยตรงกับการปฏิบัติการแต่ก็เกี่ยวข้องกับผลประโยชน์และการประเมินผลด้วยเหมือนกัน กล่าวคือ ผลประโยชน์นั้นเป็นผลมา จากการปฏิบัติการ และผลประโยชน์จะเป็นตัวกำหนดให้มีการประเมินผล ซึ่งต่างก็ได้รับผลมาจากขั้นตอนการตัดสินใจแล้วทั้งสิ้นนั่นเอง นอกจากนี้ จะมีผลสะท้อนกลับ (Feedback) จากการประเมินผล การปฏิบัติการกลับไปสู่การตัดสินใจอีกด้วย

รูปแบบของการมีส่วนร่วม

การมีส่วนร่วมของบุคคลใดบุคคลหนึ่งในกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่ง อาจมีส่วนร่วมในขั้นตอนใดขั้นตอนหนึ่งหรือหลายขั้นตอน หรือทุกขั้นตอนก็ได้ โดยแบ่งเป็นขั้นตอนต่าง ๆ ตามประเภทของกิจกรรมไว้แตกต่างกันตามความคิดเห็นของนักวิชาการต่าง ๆ ดังนี้

ชาพิน (Chapin อ้างถึงใน อภรณ์พันธ์ จันทร์สว่าง, 2522, น. 20) ได้แบ่งรูปแบบการมีส่วนร่วมออกเป็น 4 ประเภท ซึ่งกรรณิกา ชมดี (2534, น. 16) ได้นำไปขยายรูปแบบการมีส่วนร่วมออกเป็น 10 แบบดังนี้คือ

1. การมีส่วนร่วมประชุม
2. การมีส่วนร่วมออกเงิน
3. การมีส่วนร่วมเป็นกรรมการ
4. การมีส่วนร่วมเป็นผู้นำ
5. การมีส่วนร่วมเป็นผู้ชักชวน
6. การมีส่วนร่วมสัมภาษณ์
7. การมีส่วนร่วมเป็นผู้บริโภค
8. การมีส่วนร่วมเป็นผู้ริเริ่ม
9. การมีส่วนร่วมเป็นผู้ใช้แรงงาน
10. การมีส่วนร่วมในการออกวัสดุอุปกรณ์

พัฒน์ บุญรัตน์พันธ์ (2517, น. 129-132) กล่าวว่า “การมีส่วนร่วมของชุมชน จะต้อง มีขึ้นโดยตลอดตั้งแต่การร่วมวางแผนโครงการ การเสียสละและกำลังแรงงาน วัสดุ กำลังเงิน หรือ ทรัพยากรใดที่มีอยู่ขององค์กรนั้น ๆ

นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์ (2527, น. 188) กล่าวว่า รูปแบบของการมีส่วนร่วมนั้น อาจ กำหนดออกได้ 3 ประการ ตามลักษณะของการมีส่วนร่วมดังนี้

1. การที่ประชาชนมีส่วนร่วมโดยตรง (Direct Participation) โดยผ่านองค์กรผู้แทน ของประชาชน (Industrial Organization) เช่น กลุ่มเยาวชนต่าง ๆ
2. การที่ประชาชนมีส่วนร่วมทางอ้อม (Indirect Participation) โดยผ่านองค์กร ผู้แทนของประชาชน (Representative Organization) เช่น กรรมการของกลุ่มหรือชุมชน กรรมการ หมู่บ้าน
3. การที่ประชาชนมีส่วนร่วมโดยการเปิดโอกาสให้ (Open Participation) โดยผ่าน องค์กรที่ไม่ใช่ผู้แทนของประชาชน (Non-Representative Organization) เช่น สถาบันหรือ หน่วยงานที่เชิญชวนหรือเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามีส่วนร่วมเมื่อไรก็ได้ทุกเวลา

อดิน รพีพัฒน์ (2525, น. 78-79) แบ่งแบบการมีส่วนร่วมของประชาชนออกเป็น 5 ระดับคือ

1. ประชาชนมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหาและความต้องการของชุมชน ตลอดจน เรียงลำดับความสำคัญของปัญหาร่วมกับผู้ปฏิบัติงานในสนาม (Organizer)
2. ประชาชนมีส่วนร่วมในการวิเคราะห์หาสาเหตุแห่งปัญหาและแนวทางต่าง ๆ ที่ อาจนำมาใช้ในการแก้ปัญหา

3. ประชาชนมีส่วนร่วมในการพิจารณาแนวทางและวิธีการที่จะใช้ในการแก้ปัญหา และวางแผนเพื่อแก้ปัญหาร่วมกันกับผู้ปฏิบัติงานสนาม
4. ประชาชนมีส่วนร่วมในการดำเนินงานตามแผนเพื่อแก้ปัญหา
5. ประชาชนมีส่วนร่วมในการติดตามผลการปฏิบัติงาน ร่วมกับผู้ปฏิบัติงานในสนาม

นิศากร วิณิชยภาค (2530, น. 19 อ้างถึงใน อัญชลี รัชนกุล, 2541, น. 22) สรุปว่าการมีส่วนร่วมเป็นกระบวนการที่สมาชิกของกลุ่มเข้ามามีส่วนร่วมเกี่ยวข้องในกิจกรรมกลุ่ม โดยอาจเกี่ยวข้องในลักษณะการทำงานร่วมกัน การดำเนินการร่วมกันในเรื่องหนึ่งหรือหลายเรื่อง เพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่ต้องการ

ดังนั้น จึงสรุปได้ว่า การมีส่วนร่วมของประชาชน คือ การเปิดโอกาสให้ประชาชนได้รับรู้ถึงปัญหา หาวิธีการและแนวทางแก้ไข โดยร่วมกันตัดสินใจและวางแผนตลอดจนการปฏิบัติกิจกรรมหรือโครงการต่าง ๆ และติดตามประเมินผล

ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วม

การที่หน่วยงานภายนอกและประชาชนได้ตื่นตัวในการเข้ามามีส่วนร่วม งานฝึกวิชาชีพ จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีกิจกรรมต่าง ๆ ที่สอดคล้องกับความต้องการ ทักษะ และทัศนคติของหน่วยงานภายนอกทั้งภาครัฐและเอกชนนี้เพื่อนำไปสู่ความรับผิดชอบ ความภาคภูมิใจ ความรู้สึกผูกพัน อันสามารถที่จะก่อให้เกิดการช่วยเหลือสนับสนุนในด้านต่าง ๆ ของงานฝึกวิชาชีพผู้ต้องหญาได้มากที่สุด

กู๊ดนาฟ (Goodnough, 1966, p. 12 อ้างถึงใน อัญชลี รัชนกุล, 2541, น. 25) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนเกิดขึ้นได้ต่อเมื่อบุคคลเหล่านั้นได้รู้ถึงผลประโยชน์ที่ได้รับจากการเข้ามามีส่วนร่วม ซึ่งเกิดจากการแลกเปลี่ยนซึ่งกันและกันระหว่างผู้เข้าร่วมด้วยกัน หรือจากการได้รับความช่วยเหลือจากผู้เข้าร่วมคนอื่น ๆ ด้วย

แฮมตัน ซัมเมอร์ และเวบบอร์ (Hampton, Summer and Webber, 1973, pp. 4-17 อ้างถึงใน อัญชลี รัชนกุล, 2541, น. 25) ได้กล่าวว่าเงินเป็นแนวทางอย่างหนึ่งที่บุคคลและกลุ่มบุคคลใช้เป็นแรงจูงใจ เพื่อนำไปสู่ความสำเร็จในการปฏิบัติงาน ผู้ประสบความสำเร็จอย่างสูงมีแรงจูงใจจากด้านการเงินด้วย

โจเซ อ.อักบายานี (Jose A. Agbayani, 1970, p. 25 อ้างถึงใน อัญชลี รัชนกุล, 2541, น. 25) ได้จัดลำดับของปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมไว้ดังนี้

1. การเข้าประชุม

2. การออกความคิดเห็นและข้อเสนอแนะ
3. การตีปัญหาให้กระจ่าง
4. การออกเสียงสนับสนุนหรือคัดค้านปัญหา
5. การออกเสียงเลือกตั้ง
6. การบริจาคเงิน
7. การบริจาควัตถุ
8. การช่วยเหลือด้านแรงงาน
9. การใช้โครงการให้เป็นประโยชน์อย่างถูกต้อง
10. การช่วยเหลือในการรักษาโครงการ
11. การทำงานร่วมกับผู้นำการเปลี่ยนแปลง

วิลเลียม ริดเดอร์ (William Reeder, 1971, pp. 39-53 อ้างถึงใน อัญชลี รัชกุล, 2541, น. 26) ได้กล่าวถึงปัจจัยที่ได้ทำให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมหรือไม่นำเข้ามามีส่วนร่วมไว้ ดังนี้

1. บุคคลและกลุ่มบุคคลจะเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมใด ๆ ก็ต่อเมื่อกิจกรรมนั้นสอดคล้องกับความเชื่อพื้นฐาน ทศนคติ และค่านิยมของตน
2. บุคคลและกลุ่มบุคคลจะเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมใด ๆ ก็ต่อเมื่อกิจกรรมนั้น ๆ มีคุณค่าสอดคล้องกับประโยชน์ของตน
3. บุคคลและกลุ่มบุคคลจะเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมใด ๆ ก็ต่อเมื่อกิจกรรมนั้นมีเป้าหมายที่จะส่งเสริม และปกป้องรักษาผลประโยชน์ของตน
4. บุคคลและกลุ่มบุคคลจะเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมใด ๆ ก็ต่อเมื่อตนเองได้เคยมีประสบการณ์ที่เป็นอคติต่อกิจกรรมนั้นมาแล้ว
5. บุคคลและกลุ่มบุคคลจะเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมใด ๆ ก็ต่อเมื่อกิจกรรมนั้นสอดคล้องกับสิ่งที่ตนเองได้มาหรือหวังเอาไว้
6. บุคคลและกลุ่มบุคคลจะเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมใด ๆ ย่อมขึ้นอยู่กับความคิดเห็นของตนเองเป็นหลัก
7. การเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมใด ๆ ของบุคคลและกลุ่มบุคคล จะกระทำโดยการบีบบังคับหาได้ไม่
8. การเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมใด ๆ ของบุคคลและกลุ่มบุคคล ย่อมขึ้นอยู่กับอุปนิสัยและจารีตประเพณี

9. บุคคลและกลุ่มบุคคลจะเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมใด ๆ ย่อมขึ้นอยู่กับโอกาสที่จะเอื้ออำนวย

10. การเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมใด ๆ ของบุคคลและกลุ่มบุคคล ย่อมขึ้นอยู่กับความสามารถ

11. บุคคลและกลุ่มบุคคลจะเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมใด ๆ ก็ต่อเมื่อได้รับการสนับสนุน กระตุ้นยั่วยุ และจูงใจให้เกิดขึ้น

นอกจากนี้ ยังมีผู้กล่าวถึงปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมว่า แบ่งออกเป็น 3 ปัจจัยใหญ่ ๆ คือ

1. ปัจจัยส่วนบุคคล การมีส่วนร่วมของบุคคลขึ้นอยู่กับความพร้อมของตนเองในการที่จะเข้าใจเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นได้โดยการสังเกตการณ์และการเข้าใจในสิ่งเร้า ที่สามารถแสดงออกมาได้ด้วยตนเอง โดยมีส่วนร่วมต่อความเห็นอกเห็นใจและเข้าใจในสิ่งเร้า ที่สามารถแสดงออกมาได้ด้วยตนเอง โดยมีส่วนร่วมต่อความเห็นอกเห็นใจต่อกันและกัน โดยที่การกระทำเหล่านั้นมี 4 ชั้น ตามที่ เวบเบอร์ (Weber อ้างถึงใน จ้านง อภิวัฒน์สิทธิ์, 2523, น. 63) กล่าวไว้คือ

1.1 การกระทำที่มีเหตุผล (Rational) เป็นการกระทำที่ใช้วิธีการอันเหมาะสมในการที่จะบรรลุถึงจุดมุ่งหมายที่เลือกไว้อย่างมีเหตุผล ไม่ว่าจะเป็ทางด้านการเมือง เศรษฐกิจ หรือสังคมก็ตาม

1.2 การกระทำที่เกี่ยวกับค่านิยม (Valuable) เป็นการกระทำที่ใช้วิธีการที่เหมาะสมเพื่อทำให้ค่านิยมสูงสุดในชีวิตมีความสมบูรณ์พร้อมโดยมุ่งไปสู่ด้านจริยธรรม ศาสนา และศีลธรรม เพื่อดำรงไว้ซึ่งความเป็นระเบียบในชีวิตทางสังคม

1.3 การกระทำตามประเพณี (Traditional) เป็นการกระทำที่ไม่มีการเปลี่ยนแปลง ยึดเอาแบบอย่างที่เคยทำมาแต่อดีตเป็นหลัก ไม่คำนึงถึงเหตุผล

1.4 การกระทำที่แฝงตัวด้วยความเสน่หาหรือความรัก (Affective) เป็นการกระทำที่มีอารมณ์แสดงความผูกพันทางจิต ระหว่างผู้กระทำกับจุดมุ่งหมายของการกระทำ เป็นการกระทำที่ไม่คำนึงถึงเหตุผลใด นอกจากเรื่องส่วนตัว

2. ปัจจัยทางด้านสังคมและเศรษฐกิจ การมีส่วนร่วมของบุคคลขึ้นอยู่กับปัจจัยทางสังคมและเศรษฐกิจด้วย ดังที่ คล็อก (Clock อ้างถึงใน ณรงค์ ศรีสวัสดิ์, 2528, น. 42) และ เฮย์ (Hay อ้างถึงใน ทศดาว บุญपाल, 2530, น. 33) ดังนี้ คือ บุคคลที่มีสถานภาพทางสังคมและเศรษฐกิจหรือมีการศึกษาและรายได้สูง จะเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ สูงกว่าบุคคลที่มีสถานภาพทางสังคมและเศรษฐกิจต่ำกว่า

3. ปัจจัยทางด้านการติดต่อสื่อสาร โรเจอร์ และชูมาเกอร์ (Rogers and Shoemaker, 1971, pp. 81-86 อ้างถึงใน ชูเกียรติ ภัยลี, 2536, น. 21) ได้สรุป กระบวนการยอมรับวิทยาการใหม่นั้น จะประกอบด้วยขั้นตอนต่าง ๆ 5 ขั้นตอน คือ

3.1 ขั้นตอนการรับรู้ ได้แก่ การรับรู้หรือการทราบข่าวในวิทยาการใหม่ที่มีอยู่นั้น แต่ยังไม่แสวงหาข่าวสารเพิ่มเติม

3.2 ขั้นของความสนใจ ได้แก่ เริ่มมีความสนใจในความรู้ใหม่นั้น โดยการแสวงหาความรู้เพิ่มเติม

3.3 ขั้นตอนการตัดสินใจ ได้แก่ การไตร่ตรองถึงผลดีผลเสียของความรู้ ที่มีอยู่ในใจ ก่อนตัดสินใจว่าจะทดลองทำหรือไม่ต่อไป

3.4 ขั้นของการทดลองทำ ได้แก่ การนำเอาความรู้ใหม่นั้นไปปฏิบัติเพื่อดูผล จะตัดสินใจยอมรับใช้ต่อไป

3.5 ขั้นของการยอมรับ ได้แก่ การตกลงใจนำวิทยาการใหม่นั้นไปปฏิบัติได้อย่างเต็มที่

ขั้นตอนทั้ง 5 ดังกล่าวนั้น มีปัจจัย 4 ประการที่จะมีผลต่ออัตราของการยอมรับ ได้แก่

1. แบบของการตัดสินใจยอมรับวิทยาการใหม่
2. ช่องทางการสื่อความรู้ที่ใช้เป็นตัวแพร่กระจายวิทยาการใหม่ หรือลักษณะของสื่อที่ใช้ว่าใช้วิธีใด สื่อบุคคลหรือสื่อมวลชน
3. ธรรมชาติของระบบสังคมที่เป็นอยู่ว่าเอื้ออำนวยต่อการให้การยอมรับหรือไม่ แค่นั้น
4. ตัวผู้นำการเปลี่ยนแปลงเองว่ามีศักยภาพในการชักจูงใจแค่ไหน

แนวคิดเกี่ยวกับการปฏิบัติต่อผู้กระทำผิด

ประเสริฐ เมฆมณี (2532, น. 340) ได้กล่าวถึงการปฏิบัติต่อผู้กระทำผิด (treatment of offenders) หมายถึงการแก้ไขปรับแต่งจิตใจ (rehabilitation) ผู้กระทำความผิดรวมไปถึงการพัฒนาบุคลิกภาพของ ผู้กระทำความผิดที่เสียไปคืนมาด้วย ตามหลักทฤษฎีการแก้ไข (The correction Theory) คือเน้นในเรื่องการบำบัดแก้ไขเป็นผลให้มีการพัฒนาปรับปรุงกิจกรรมและระบบเรือนจำ โดยมีการแยกประเภทผู้กระทำความผิด เริ่มจากการแยกเพศ อายุ เพศ กำหนดโทษ และนำมูลเหตุจูงใจให้กระทำความผิดพฤติกรรมแห่งคดี ความร้ายแรง แห่งอาชญากรรม และความประพฤติในระหว่างต้องโทษมาประกอบการวิจัย ในการปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิด

โดยอาชญากรที่มีสันดานเป็นผู้ร้าย (hardened offenders) จะแยกคุมขังไว้ต่างหากจากผู้กระทำ ความผิดครั้งแรก โดยจะคุมขังในเรือนจำที่มีความมั่นคงสูงสุด ส่วนผู้กระทำผิดที่เหลือโทษ น้อยก็จะถูกส่งไปคุมขังยังเรือนจำที่มีความมั่นคงต่ำ ด้วยเหตุนี้ระบบราชทัณฑ์ก้าวหน้าในปัจจุบัน ก่อให้เกิดเรือนจำและทัณฑสถานประเภทต่าง ๆ เช่น เรือนจำทั่วไป ทัณฑสถานวัยหนุ่ม ทัณฑสถานบำบัดพิเศษ สถานกักกัน ทัณฑสถานเปิด เป็นต้น

1) การปฏิบัติต่อผู้กระทำผิดโดยใช้เรือนจำ

การปฏิบัติต่อผู้กระทำผิดในเรือนจำและทัณฑสถานมีจุดมุ่งหมายที่สำคัญ คือการลงโทษผู้กระทำผิดไปพร้อม ๆ กับการแก้ไขผู้กระทำผิดให้กลับตนเป็นผลเมื่อกลับ สำหรับประเทศไทยนั้นการปฏิบัติต่อผู้กระทำผิดจะเน้นหนักหนักในเรื่องการฝึกอาชีพ ผู้กระทำผิด ส่วนด้านอื่น ๆ จะให้ความสำคัญรอง ๆ ลงไป

นันทิ จิตสว่าง (2542, น. 43-44) ได้กล่าวถึงการปฏิบัติต่อผู้กระทำผิดโดยใช้เรือนจำว่าการใช้ เรือนจำ เพื่อเป็นมาตรการในการปฏิบัติต่อคนที่ทำผิด ได้มีวิวัฒนาการมาเป็น เวลาเกือบสองศตวรรษ โดยได้มีการนำมาใช้แทนการลงโทษต่อเนื้อต่อตัว เช่น การทรมานหรือการ เขียนตี ในยุคแรก ๆ ที่เน้นการแก้แค้น ทดแทน และข่มขู่ยับยั้ง แต่ต่อมาในระยะหลังได้หันมาเน้น ในเรื่องการแก้ไขอบรมให้กลับเข้าสู่สังคม รูปแบบและกิจกรรม ในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังในเรือนจำ ได้เปลี่ยนแปลงไปจากการเน้นการควบคุม อย่างเคร่งครัดมาสู่การจัดกิจกรรมในเชิงแก้ไข เช่นการ ให้การศึกษา การฝึกวิชาชีพและการจัดสวัสดิการต่าง ๆ เทคนิคสำคัญในการปฏิบัติต่อผู้กระทำ ความผิด คือการรับตัวผู้กระทำผิด การแยกการจัดชั้นของผู้กระทำผิดระเบียบวินัย การ เยี่ยมเยียนและการติดต่อ การให้การศึกษา การอบรมทางศาสนา การบริการทางการแพทย์ การ นันทนาการ และการบริการด้านอาหาร ในการปฏิบัติโดยยึดกฎเกณฑ์และข้อกำหนดมาตรฐานขั้น ต่ำที่เกี่ยวข้องขององค์การสหประชาชาติ

2) การปฏิบัติต่อผู้กระทำผิดโดยไม่ใช้เรือนจำ

การปฏิบัติต่อผู้กระทำผิดโดยไม่ใช้เรือนจำ (Non institutional Treatment) การ ปฏิบัติต่อผู้กระทำผิดในชุมชน (Community-Based Corrections) การลดการใช้โทษจำคุก (Deinstitutionalization) และการใช้วิธีการลงโทษวิธีอื่นแทนการจำคุก (Alternative To Imprisonment) โดยมุ่งที่หันเหผู้กระทำผิดออกไปจาก กระบวนการยุติธรรม (Diversion From Criminal Justice System)

นันทิ จิตสว่าง (2542, น. 115) กล่าวว่า การปฏิบัติต่อผู้กระทำผิดโดยไม่ใช้ เรือนจำ หมายถึง การใช้มาตรการในการปฏิบัติต่อผู้กระทำผิดวิธีอื่น ๆ แทนมาตรการการจำคุก

ผู้กระทำความผิดไว้ในเรือนจำ ซึ่งอาจจะมีขึ้นได้ก่อนที่ผู้กระทำความผิดจะถูกจำคุกในเรือนจำ เช่น การปล่อยอย่างมีเงื่อนไขในชั้นตอนของตำรวจ อัยการ และของศาล และอาจจะมีขึ้นภายหลังจากที่ผู้กระทำความผิดได้ถูกจองจำในเรือนจำแล้ว เช่น ได้รับการปล่อยอย่างมีเงื่อนไข ออกไปก่อนครบกำหนดโทษ ทั้งนี้ โดยถือว่าการจำคุกผู้กระทำความผิดในเรือนจำ เป็นมาตรการในการลงโทษหรือปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิดแบบหนึ่ง ซึ่งอาจจะเป็นมาตรการที่เหมาะสมสำหรับผู้กระทำความผิดบางประเภท เช่น ผู้กระทำความผิดคดีอุกฉกรรจ์ หรือผู้กระทำความผิดประเภทต่าง ๆ ที่มีความจำเป็นมีการควบคุมไว้อย่างเข้มแข็งในเรือนจำเพื่อความปลอดภัยของสังคม ในขณะที่เดียวกันการใช้มาตรการการจำคุก อาจจะไม่เหมาะสมสำหรับผู้กระทำความผิดบางประเภท เช่นผู้กระทำความผิดในคดีเล็กน้อย ซึ่งอาจใช้ปฏิบัติต่อบุคคลเหล่านี้ โดยใช้มาตรการอื่นแทนการจำคุกไว้ในเรือนจำอันจะเป็นผลดีต่อการป้องกันสังคมให้ปลอดภัยในระยะยาวมากกว่า

สำหรับการแก้ไขผู้กระทำความผิดนั้นควรกระทำในขณะที่ผู้กระทำความผิดอยู่ในเรือนจำ โดยให้การศึกษา การฝึกวิชาชีพ ด้วยวิธีการต่าง ๆ และเมื่อผู้กระทำความผิดได้รับการแก้ไขจนมีพฤติกรรมตามที่สังคมต้องการแล้ว จึงจะได้รับการปล่อยตัวสู่สังคมอีกครั้ง

สุตสงวน สุธีสร (2546, น. 157-158) ในการแก้ไขฟื้นฟูและบำบัดผู้กระทำความผิด มีแนวคิด เรื่องการให้โอกาสคนที่ทำผิด โดยการส่งเสริมการขาดเกลียดทางสังคมในทางที่เหมาะสมโดยการให้การศึกษาการอบรมทางศาสนา การนันทนาการ และการรักษาทางการแพทย์รวมถึงการรักษาจิตวิทยาการบริการทางสังคมสงเคราะห์ เป็นต้น เพื่อมุ่งสู่การปรับเปลี่ยนพฤติกรรม กลับมาเป็นคนปกติของสังคมมากกว่าการควบคุมพฤติกรรมชั่วครวเท่านั้น

ส่วนทฤษฎีที่มุ่งต่อการแก้ไขฟื้นฟูในชุมชน (reintegration ideology) สุพจน์ สุโรจน์ (2536, น. 521) กล่าวไว้ว่า การที่คนกระทำความผิด ส่วนหนึ่งมีผลสืบเนื่องมาจากอิทธิพลของสังคม และสิ่งแวดล้อมในสังคม และเมื่อผู้กระทำความผิดพ้นไปจากกระบวนการยุติธรรมแล้วก็ต้องกลับไปสู่สังคมและสิ่งแวดล้อมเดิมอีก เพราะฉะนั้นชุมชนและสังคมจึงควรมีส่วนร่วมในการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิดให้กลับตนเป็นคนดีด้วย

การปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิง

การปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงในประเทศไทย อาจแยกพิจารณาได้ใน 3 ลักษณะ คือการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงในทัณฑสถานหญิง การปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงในทัณฑสถานบำบัดพิเศษหญิง และการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงที่อยู่ในเรือนจำชาย ทั้งนี้ โดยการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงในทัณฑสถานหญิงทัณฑสถานบำบัดพิเศษหญิง และเรือนจำชายทั้ง 3 ประเภทนี้ จะเน้นเรื่องการอบรมแก้ไข การสร้างความสัมพันธ์ในครอบครัว การฝึกวิชาชีพ และการให้การศึกษา แต่การ

จัดบริการในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงดังกล่าว จะมีความแตกต่างกันแล้วแต่ขีดจำกัดด้านสถานที่ และปัจจัยอื่น ๆ การปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงในเรือนจำชายจะเน้นความสัมพันธ์ในครอบครัว แต่การปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงในทัณฑสถานหญิงจะเน้นเรื่องการฝึกวิชาชีพและการศึกษา เป็นต้น

1. การอบรมแก้ไข (Vocation training) ผู้ต้องขังหญิงจะได้รับการฝึกวิชาชีพในสาขาที่เหมาะสมกับผู้หญิง อาทิ การตัดเย็บเสื้อผ้า การทำอาหารหรือการโภชนาการ การเย็บปักถักร้อย เป็นต้น ซึ่งเป็นไปตามความต้องการและความถนัดของผู้ต้องขังแต่ละคน ทั้งนี้ โดยได้รับความร่วมมือจากวิทยากรตามสถาบันต่าง ๆ อาทิ กรมพัฒนาฝีมือแรงงาน และกรมการจัดหางาน กระทรวงแรงงานและสวัสดิการสังคม กรมการศึกษานอกโรงเรียน กระทรวงศึกษาธิการ เมื่ออบรมจบหลักสูตรแล้ว ผู้ต้องขังจะได้รับใบประกาศนียบัตรรับรองความสามารถเพื่อนำไปประกอบอาชีพภายนอกได้

2. การศึกษาหลักสูตรวิชาสามัญ (education) เป็นหลักสูตรการศึกษาผู้ใหญ่ ซึ่งได้รับความร่วมมือจากกรมการศึกษานอกโรงเรียน กระทรวงศึกษาธิการ เมื่อจบหลักสูตรแล้ว ผู้ต้องขังจะได้รับประกาศนียบัตรรับรองวุฒิการศึกษา นอกจากนี้ยังได้รับความร่วมมือจากมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช ในการจัดสอบให้กับผู้ต้องขังที่สามารถเรียนระดับปริญญาตรีภายในทัณฑสถานด้วย

3. การอบรมทางด้านจิตใจ (spiritual training) เป็นการอบรมทางการพัฒนาจิตใจ โดยอาศัยศาสนาเป็นเครื่องมือสำคัญ โดยได้เปิดสอนหลักสูตรนักธรรม รวม 3 ระดับคือ

3.1 นักธรรมตรี

3.2 นักธรรมโท

3.3 นักธรรมเอก

การปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงตามลักษณะและประเภทของเรือนจำและทัณฑสถาน

สำหรับการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังที่ดำเนินการอยู่ในทัณฑสถานหญิงและเรือนจำต่าง ๆ ที่เป็นสถานที่สำหรับคุมขังผู้ต้องขังหญิงนั้น กรมราชทัณฑ์ได้ดำเนินการให้การปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิง โดยแยกการปฏิบัติตามลักษณะและประเภทของเรือนจำและทัณฑสถานออกเป็น 3 รูปแบบ ดังนี้

1. การปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงในทัณฑสถานหญิง ทัณฑสถานที่ใช้เป็นสถานที่คุมขังผู้ต้องขังหญิงทั่วไป มีทั้งหมดรวม 7 แห่ง คือ ทัณฑสถานหญิงกลาง ทัณฑสถานหญิงสงขลา ทัณฑสถานหญิงพิษณุโลก ทัณฑสถานหญิงเชียงใหม่ ทัณฑสถานหญิงชลบุรี ทัณฑสถานหญิง

นครราชสีมา และ ทัศนสถานหญิงธนบุรี ซึ่งแต่ละทัศนสถานจะมีอำนาจการคุมขังและอัตราความจุที่แตกต่างกันไปตามสภาพพื้นที่ ความมั่นคงและความแข็งแรงของทัศนสถาน โดยมีทัศนสถานหญิงกลางซึ่งเป็นทัศนสถานที่มีระดับความมั่นคงแข็งแรงสูงสุดเป็นศูนย์รวมของการคุมขังผู้ต้องขังหญิงทั่วประเทศที่มีกำหนดโทษถึงตลอดชีวิต ผู้ต้องขังหญิงในทัศนสถานหญิงทั้ง 7 แห่งดังกล่าวข้างต้น จะต้องปฏิบัติตามนโยบายและตามแผนปฏิบัติการการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงของกรมราชทัณฑ์ในลักษณะเข้มข้น ทั้งในด้านการให้การศึกษอบรมและการฝึกวิชาชีพ

2. การปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงในทัศนสถานบำบัดพิเศษหญิง การแยกคุมขังเพื่อแยกปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงคดียาเสพติดให้โทษโดยเฉพาะนั้น มีที่ทัศนสถานบำบัดพิเศษหญิง ตำบลวังสิต อำเภอธัญบุรี จังหวัดปทุมธานี เพียงแห่งเดียว โดยได้แยกผู้ต้องขังคดียาเสพติดให้โทษหรือสิ่งเสพติดให้โทษ กำหนดโทษไม่เกิน 25 ปี ซึ่งในทางทัศนคติถือว่าการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังเหล่านี้ มีสถานภาพเป็นผู้ป่วย นอกจากผู้ต้องขังหญิงคดีจำหน่ายตามพระราชบัญญัติยาเสพติดให้โทษ พ.ศ. 2522 หรือกฎหมายที่เกี่ยวข้อง ซึ่งได้แยกขังไว้ที่ทัศนสถานหญิงกลาง โดยถือเป็นผู้ผลิตหรือผู้จำหน่ายเป็นอาชญากรที่เป็นอันตรายต่อสังคมระดับมหภาค การแยกผู้ต้องขังหญิงคดียาเสพติดให้โทษหรือสิ่งเสพติดให้โทษมาคุมขัง ณ ทัศนสถานบำบัดพิเศษหญิงแห่งนี้ เพื่อให้การบำบัดรักษาตามแนวทางที่ถูกต้องต่อไป ผู้ต้องขังหญิงในทัศนสถานบำบัดพิเศษหญิงจะได้รับการปฏิบัติตามนโยบายและแผนปฏิบัติการการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงในลักษณะเข้มข้น ทั้งในด้านการให้การศึกษอบรมและฝึกวิชาชีพ รวมตลอดถึงจะได้รับการปฏิบัติตามแนวทางการบำบัดรักษาฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ต้องขังคดียาเสพติดแบบผสมผสานโดยเฉพาะ เป็นการฟื้นฟูสมรรถภาพ ผู้ต้องขังคดียาเสพติดในรูปแบบ ชุมชนบำบัด (Therapeutic community หรือ T.C.)

3. การปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงในเรือนจำชาย ผู้ต้องขังหญิงที่ถูกคุมขังอยู่ในเรือนจำชายนั้นถือว่าเป็นส่วนน้อยของจำนวนผู้ต้องขังทั้งหมดของเรือนจำ โดยใช้พื้นที่ส่วนหนึ่งของเรือนจำเป็นที่คุมขังผู้ต้องขังหญิง ซึ่งอาจจะเรียกต่างกันไปแต่ละเรือนจำ อาทิ “แดนหญิง” หรือ “เรือนขังหญิง” เป็นต้น ทั้งนี้ เนื่องจากมีข้อจำกัดในเรื่องพื้นที่และอาคารสถานที่ไม่เอื้ออำนวยกับการให้การปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงตามนโยบายและแผนปฏิบัติการการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังจึงอยู่ในลักษณะ ผ่อนคลาย หรืออนุโลมตามสภาพการณ์ของเรือนจำแห่งนั้น ๆ

การเข้าไปปฏิบัติหน้าที่ในแดนหญิงของเจ้าพนักงานชายนั้นอยู่ภายใต้เงื่อนไขของกฎกระทรวงมหาดไทย (ฉบับที่ 1) ออกตามความในมาตรา 58 แห่งพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2479 ข้อ 34 ซึ่งได้บัญญัติแนวทางปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงไว้ ดังนี้ “เรือนจำใดมี

ผู้ต้องขังหญิงจำนวนตั้งแต่ 15 คนขึ้นไป โดยปกติต้องจัดให้มีหญิงเป็นเจ้าพนักงาน ห้ามมิให้ผู้ต้องขังชายหรือเจ้าพนักงานชายเข้าไปในเขตควบคุมกักขังผู้ต้องขังหญิง เว้นแต่

1. ในกรณีฉุกเฉินจำเป็นต้องเข้าระงับเหตุ
2. เป็นเจ้าพนักงานตั้งแต่พักดึกขึ้นไปและเข้าไปในเวลากลางวัน โดยมีผู้อื่นอย่างน้อย 2 นาย ไปด้วย การเข้าไปในนั้นต้องเนื่องด้วยหน้าที่ราชการ

ในเรื่องของการตรวจค้นสิ่งของที่ตัวผู้ต้องขังหญิงก็เช่นกันเจ้าพนักงานชายไม่สามารถดำเนินการด้วยตนเองได้ ต้องให้เจ้าพนักงานหญิงเป็นผู้ตรวจ หากไม่มีเจ้าพนักงานหญิงอยู่ในที่นั้น ก็ให้ผู้ต้องขังหญิงแสดงสิ่งของที่ตนติดตัวมาต่อเจ้าพนักงานที่มีหน้าที่ตรวจ หากว่ายังเป็นที่ยสงสัยว่า ผู้ต้องขังจะไม่แสดงสิ่งของที่มีอยู่ทั้งหมด ก็ให้เชิญหญิงอื่นที่เชื่อถือได้มาช่วยทำการตรวจค้นให้

การปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงในเรือนจำชายนั้น การควบคุมจะมีลักษณะผ่อนคลายกว่าผู้ต้องขังชาย การฝึกวิชาชีพเป็นไปในลักษณะมุ่งส่งเสริมให้ผู้ต้องขังหญิงใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์มากกว่าการส่งเสริมให้เป็นอาชีพ อาทิ งานเย็บปักถักร้อย งานหัตถกรรมพื้นบ้าน เป็นต้น

1. มาตรการการพัฒนากระบวนการแก้ไขและพัฒนาพฤติกรรมนิสัยของผู้ต้องขังหญิง

1.1 จัดระบบสภาพแวดล้อมสังคมภายในเรือนจำหรือทัณฑสถาน ในส่วนการควบคุมผู้ต้องขังหญิงให้มีสภาพแวดล้อมที่เหมาะสม มีสภาพเหมือนบ้าน เหมือนโรงเรียนประจำ มีวินัย มีคนให้คำปรึกษา ให้ความอบอุ่นใกล้ชิดและเป็นกันเอง เพื่อให้ผู้ต้องขังมีสภาพจิตใจที่ดีพร้อมที่จะยอมรับการแก้ไขและพัฒนาพฤติกรรมนิสัยของตนเองด้วยความเต็มใจ

1.2 จัดให้มีโรงเรียนหรือสถานี่สำหรับการศึกษาอบรม ทั้งวิชาสามัญและวิชาชีพในระดับต่าง ๆ ตามความรู้ความสามารถ ความถนัด และความต้องการของตลาดแรงงาน เพื่อความเป็นสัดส่วนเฉพาะและก่อให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลในการศึกษาอบรม

1.3 พัฒนาระบบให้การศึกษ ทั้งวิชาสามัญและวิชาชีพ ตามความถนัดและความต้องการของตลาดแรงงาน รวมทั้งการกำหนดหลักสูตรการเรียนการสอน การจัดให้มีวัสดุอุปกรณ์และห้องสมุดเพื่อส่งเสริมบรรยากาศในการศึกษา

1.4 จัดให้มีสวัสดิการและการให้การสงเคราะห์ในการดำรงชีวิตภายในทัณฑสถานอย่างพอเพียง อาทิ ของใช้ในการดำรงชีวิตประจำวัน การรักษาพยาบาล การเยี่ยมเยียนของเจ้าหน้าที่สถานทูตหรือทนาย หรือญาติของผู้ต้องขังชาวต่างประเทศ ซึ่งเดินทางมาปีละครั้งเพื่อขอเยี่ยมญาติ

1.5 จัดให้ผู้ต้องขังหญิงได้รับการนันทนาการหลายรูปแบบ เช่น กิจกรรมบันเทิง ดนตรี กีฬา การพักผ่อนหย่อนใจ เพื่อส่งเสริมสามัญสำนึก พัฒนาการทางด้านร่างกายและจิตใจ สติปัญญาและอารมณ์

1.6 จัดหาแนวทางการบำบัดรักษาฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ต้องขังคดียาเสพติดแบบผสมผสานให้เป็นไปอย่างถูกต้องตามหลักทฤษฎีวิทยา และการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังคดียาเสพติด โดยประสานงานกับทัณฑสถานบำบัดหญิงกลาง

1.7 จัดให้มีบริการให้คำปรึกษาหารือ การแนะแนวผู้ต้องขังก่อนปล่อย พันโทษ หรือปล่อยคุมประพฤติ ตลอดจนสงเคราะห์ผู้ต้องขังหลังปล่อยพันโทษแล้ว เพื่อให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างปกติสุข โดยไม่ไปกระทำผิดซ้ำอีก

ทฤษฎีเกี่ยวกับการฝึกอบรมวิชาชีพ

นวลศิริ เปาโรหิตย์ (2528, น. 235-56) กล่าวถึงทฤษฎีที่เกี่ยวกับการฝึกอาชีพดังนี้

1) ทฤษฎีการเลือกอาชีพของฮอลแลนด์ อาจแบ่งเป็นหลักใหญ่ ๆ ได้ 4 ข้อดังนี้คือ

(1) มนุษย์ใช้อาชีพเป็นเครื่องแสดงออกทางบุคลิกภาพของเขาถ้าเขาเลือกอาชีพใด ย่อมแสดงว่าบุคลิกภาพของเขาออกมาในทิศทางนั้น

(2) เราทุกคนมีความคิดบางอย่างเกี่ยวกับอาชีพแทบจะทุกอาชีพ ความคิดเหล่านั้นล้วนมีผลต่อการเลือกอาชีพของบุคคลเป็นอย่างมาก

(3) บุคคลที่เลือกประกอบอาชีพคล้ายคลึงกัน ย่อมมีลักษณะทางบุคลิกภาพคล้ายคลึงกัน ดังนั้นจึงมีวิธีการโต้ตอบหรือแก้ไขปัญหาสถานการณ์ ใกล้เคียงกัน ก่อให้เกิดเป็นบุคลิกภาพทางอาชีพขึ้น

(4) บุคคลที่เลือกอาชีพไม่ ตรงกับลักษณะทางบุคลิกภาพของเขา มักจะมีความพึงพอใจ ในงานอาชีพนั้น

ฮอลแลนด์ได้จัดแบ่งกลุ่มบุคคลออกเป็น 6 กลุ่ม ตามความแตกต่างทางบุคลิกภาพไว้ 6 ประเภท ดังนี้คือ

(ก) บุคคลที่มีบุคลิกภาพประเภท Realistic

บุคคลกลุ่มนี้มีความสนใจกับงานหรือสิ่งแวดล้อมที่เป็นวัตถุมีรูปร่างจับต้องได้ หรือกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับสิ่งของ เช่น เครื่องมือจักรกล ไม่ชอบกิจกรรมที่ต้องเกี่ยวข้องกับบุคคลชาติ ทักษะในการเข้าสังคม มักจะมีลักษณะค่อนข้างขี้อาย ค่อนข้างเก็บตัว

- (ข) บุคคลที่มีบุคลิกภาพประเภท Investigative
บุคคลกลุ่มนี้มีความสนใจกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการสังเกตวิเคราะห์ ใช้ความคิดอ่านที่มีเหตุผลหรือวิทยาศาสตร์เชื่อมั่นในความคิดของตนเอง ขาดทักษะทางการเป็นผู้นำ
- (ค) บุคคลที่มีบุคลิกภาพ ประเภท Artistic
บุคคลกลุ่มนี้ชอบประกอบกิจกรรมที่เป็นธรรมชาติ ชอบอิสระสร้างสรรค์ผลงานทางด้าน ศิลปะ มีจินตนาการกว้างไกล ชอบแสวงหาความละเอียดอ่อนทางจิตใจมีความรู้สึกรุนแรง ไม่ชอบงานที่ซ้ำซากจำเจ
- (ง) บุคคลที่มีบุคลิกภาพ ประเภท Social
มีทักษะทางสังคมที่ดีสนใจที่จะให้ความรู้ ฝึกหัดอบรมและพัฒนาสั่งสอนผู้อื่น ชอบกิจกรรมลักษณะบริการชุมชน ทำงานให้สังคมมนุษย์สัมพันธ์ดี และมีทักษะทางการใช้คำพูด
- (จ) บุคคลที่มีบุคลิกภาพ Enterprising
บุคคลกลุ่มนี้มีธรรมชาติที่ชอบกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการวางแผนหรือผลประโยชน์ทางด้านเศรษฐกิจ เช่น งานประกอบค้าขาย มีลักษณะเป็นคนกล้าได้กล้าเสีย น่าเชื่อถือ เปิดเผย ช่างพูด
- (ฉ) บุคคลที่มีบุคลิกภาพประเภท Conventional
จัดเป็นบุคคลประเภทที่สนใจในกิจกรรมที่เป็นรูปธรรม ชอบความเป็นระเบียบยึดแบบแผนเดิมที่เคยปฏิบัติมากกว่าการริเริ่มด้วยตนเอง เช่น ด้านเลขานุการ งานสารบัญคิมสเบอร์ก ได้แบ่งการเลือกอาชีพของบุคคลออกเป็น 3 ช่วง นวลศิริ เปาโรหิตย์ (2528, น. 64-68)
- (1) ระยะเวลาเพื่อฝัน (Fantasy Period) ระยะเวลาอายุ 0-11 ปี
เป็นระยะที่เด็กคิดฝันเอาเองว่า โตขึ้นจะประกอบอาชีพอะไรโดยที่ไม่คำนึงข้อเท็จจริง แต่เป็นสิ่งที่ฝัน ๆ ที่เด็กได้รับอิทธิพลจากสิ่งแวดล้อมรอบตัวเขา
 - (2) ระยะเวลาเปลี่ยนแปลง (Tentative Period) ระหว่าง อายุ 11-15 ปี
เริ่มจากการที่เด็กสังเกตออกว่ามีกิจกรรมบางชนิดที่เขาสนใจและชอบมากกว่ากิจกรรมอื่น เมื่อเปรียบเทียบกับเพื่อน ๆ ด้วยกันเกิดการผสมผสานร่วมกันระหว่าง ความสนใจ ความถนัดและคุณค่าของกิจกรรมชนิดนั้นขึ้นมา กลายเป็นการมองทางเลือกคร่าว ๆ ในอาชีพให้กับตนเอง

(3) ระยะเวลาพิจารณาตามสภาพความเป็นจริง (Realistic Period) ระหว่างอายุ 17-21 ปี

เป็นระยะที่เด็กมีการพิจารณาตนเองและอาชีพประกอบกัน เพื่อใช้ในการตัดสินใจเลือกอาชีพจะเป็นขั้นที่พิจารณาตามสภาพความเป็นจริง ไม่เป็นการเพื่อฝันอีกต่อไปเป็นขั้นที่บุคคลจะสำรวจว่าอาชีพใด จะเหมาะกับเขาบ้าง จะมีการประเมินตนเองในพฤติกรรมทางอาชีพของเขาใกล้เคียงกับความเป็นจริงจะขึ้นอยู่กับความสำเร็จหรือ ความล้มเหลวที่เขาประสบในขั้นสำรวจอาชีพด้วย เด็กจะตัดสินใจเลือกอาชีพที่เฉพาะเจาะจงยิ่งขึ้นไม่ใช่เป็นการคิดกว้าง ๆ ลอย ๆ เท่านั้นว่าจะประกอบอาชีพใด

คิมสเบอร์ก เชื่อว่ากระบวนการตัดสินใจเลือกอาชีพนั้น จะเกิดควบคู่ไปกับชีวิตการทำงานของคน และถ้าการเลือกอาชีพในช่วงต้นของชีวิต ไม่นำไปสู่ ความพึงพอใจในการทำงาน บุคคลอาจเลือกอาชีพใหม่ได้ ส่วนจะไปสู่อาชีพใหม่ได้มากน้อยแค่ไหนนั้น ขึ้นอยู่กับตัวแปรหลายด้าน เช่น ทางด้านความรับผิดชอบต่อครอบครัว โอกาสก้าวหน้าหรือความกดดันอื่น ๆ จากสิ่งแวดล้อม

2) ซูเปอร์ได้เสนอพื้นฐานทางทฤษฎีไว้ 10 ข้อ (นวลศิริ เปาโรหิตย์, 2528, น. 68-74) คือ

(1) มนุษย์จะมีความแตกต่างกันในด้านความสามารถ ความสนใจ และบุคลิกภาพ

(2) ความแตกต่างของบุคคลแต่ละคน ทำให้เขาเหมาะสมกับอาชีพต่างกันออกไป

(3) ในงานแต่ละอาชีพ แม้จะต้องการบุคคลที่มีคุณลักษณะบางอย่างเข้าไปทำตาม เขาก็ย่อมจะมีความพึงพอใจในการทำงาน

(4) ความพึงพอใจของบุคคล ความสามารถสถานการณ์ที่เขาดำรงชีวิต จะมีการเปลี่ยนแปลงตามเวลา

(5) ชีวิตเป็นกระบวนการที่มีการเปลี่ยนแปลงไม่หยุดนิ่ง ซึ่งอาจเรียกเป็นระยะต่าง ๆ ได้ดังนี้คือ

(ก) ระยะการเจริญเติบโต (Growth Stage) เป็นขั้นการเจริญเติบโตทั้งทางร่างกายและจิตใจ อายุ 14-15 ปี

(ข) ระยะการสำรวจ (Exploratory Stage) อยู่ในราวอายุ 15-24 ปี จัดเป็นขั้นสำรวจเกี่ยวกับงานโดยทั่ว ๆ ไป

(ค) ระยะการวางรากฐาน (Establishment Stage) อยู่ในระหว่างอายุ 25-44 ปี เป็นระยะเริ่มต้นของการเข้าไปมีประสบการณ์ในโลกของการทำงาน

(ง) ระยะการสร้างความมั่นคง (Maintenance Stage) จะอยู่ในระหว่างอายุ 45-60 ปี เป็นช่วง ของการวางความมั่นคงในอาชีพ

(จ) ระยะเสื่อมถอย (Decline Stage) บุคคลอาจอยู่ในอายุตั้งแต่ 60 ปี เป็นช่วงเกษียณหรือก่อนเกษียณเล็กน้อย จัดเป็นช่วงสุดท้ายของชีวิตการทำงาน

(ฉ) องค์ประกอบที่มีอิทธิพลต่อแบบแผนทางอาชีพของบุคคล คือ ระดับสถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคมของพ่อแม่ ความสามารถทางด้านสติปัญญา ลักษณะของบุคลิกภาพและโอกาสที่เขาจะได้มีประสบการณ์ทางอาชีพต่าง ๆ

(ช) ครูแนะแนวอาจมีอิทธิพลอย่างมาก ในกระบวนการที่ช่วยเด็กได้ก้าวผ่านขั้นต่าง ๆ ของพัฒนาการด้านอาชีพ

(ซ) พัฒนาการทางอาชีพนั้น แท้ที่จริงก็คือ พัฒนาการทางจิตใจและร่างกายผสมไปกับกระบวนการแสดงออกของความคิดรวบยอดของบุคคล

(ฌ) การเข้าสู่อาชีพของบุคคล มักจะถูกกำหนด โดยกระบวนการประนีประนอมระหว่างตัวบุคคลกับตัวแปรทางสังคม ระหว่างภาพพจน์ที่ตนมีอยู่กับสภาพความเป็นจริง

(ญ) ความพึงพอใจในการทำงานในชีวิตขึ้นอยู่กับความสามารถ ความสนใจบุคลิกภาพ ค่านิยมของเขา มีโอกาสได้แสดงออกมากน้อยเพียงใดในงานที่ทำ ประสบการณ์ที่เขาได้รับจากการทำงานสอดคล้องกับภาพพจน์ของตัวเอง ที่ตั้งขึ้นมากน้อยเพียงใด

สรุปการที่จะเรียกบุคคลใดมีวุฒิภาวะทางอาชีพสูงหรือต่ำนั้นเรามักจะต้องเทียบกับกลุ่มอายุของเขาด้วยเสมอ ดังนั้น วุฒิภาวะทางอาชีพจึงมีส่วนสัมพันธ์กับอายุของเด็กอย่างแน่นอน

ทฤษฎีของซูเปอร์ เชื่อว่า “มนุษย์” ใช้การทำงานเป็นทางแสดงออกของ บุคลิกภาพนั้น ทำให้เราพอจะมองออกว่า บุคคลทุกคนไม่ว่าหญิงหรือชาย ใช้งานเป็นเครื่องมือไปสู่เป้าหมาย ก็คือการแสดงออกของภาพพจน์ หรือความคิดรวบยอดของ ตนเองทั้งสิ้น

กระบวนการทัศน์ใหม่ในการบริหารงานยุติธรรมทางอาญา

กิตติพงษ์ กิตยารักษ์ (2545) กล่าวไว้ว่า จากสภาพปัญหาที่อยู่ในกระบวนการยุติธรรมของไทย เกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรมที่พึงประสงค์อันเป็นเป้าหมายที่ต้องการพัฒนาให้ไปถึงจะเห็นว่ามี ความแตกต่างกันมาก การจะแก้ปัญหาลากหลายที่มีความซับซ้อนไม่สามารถแก้ไขให้ลุล่วงไปได้โดยการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงแต่เพียงเล็กน้อย แต่มีความจำเป็นที่จะต้องปรับปรุงแก้ไขขนานใหญ่ ในลักษณะที่เป็นการ “ปฏิรูป” กล่าวคือ ต้องเป็นการปรับปรุงในระดับโครงการและนโยบายที่สำคัญอันจะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่ดีขึ้นกว่าเดิมอย่างชัดเจน ปัญหาส่วนใหญ่ที่เกิดขึ้นกับกระบวนการยุติธรรมทางอาญาของประเทศไทยมีสาเหตุสำคัญมาจาก กรอบความคิดหรือกระบวนการทัศน์ (Paradigm) ที่ผิดพลาดหรือล้าสมัย ดังนั้นการแก้ปัญหากล่าวกระบวนการยุติธรรมให้ได้ผลจึงต้องเริ่มต้นจากการวิเคราะห์ให้ชัดเจนก่อนว่ากรอบความคิดหรือกระบวนการทัศน์ที่ผิดพลาดหรือล้าสมัยนั้นคือเรื่องอะไร และกระบวนการทัศน์ใหม่ (New Paradigm) ในการบริหารงานยุติธรรมทางอาญาที่เหมาะสมสำหรับประเทศไทยในปัจจุบันควรเป็นอย่างไร การปรับกระบวนการทัศน์จึงเป็นจุดเริ่มต้นที่สำคัญในการบริหารงานยุติธรรม ซึ่งเป็นเรื่องจำเป็นอย่างยิ่งหากประสงค์ที่จะแก้ปัญหากล่าวกระบวนการยุติธรรมอย่างจริงจัง การปรับกระบวนการทัศน์ในประเด็นสำคัญ 10 ประการ ดังนี้

1. ปรับทัศนคติเชิงอำนาจไปสู่การให้บริการด้านความยุติธรรม
2. มีมุมมองในการทำงานที่คำนึงถึงผลสำเร็จของกระบวนการยุติธรรมโดยรวมมากกว่าของหน่วยงาน
3. เน้นการป้องกันควบคุมกับการปราบปราม
4. เน้นการสร้างทางเลือกใหม่ที่ไม่นำคดีมาสู่ระบบยุติธรรมและระบบศาลโดยไม่จำเป็น
5. เน้นการแก้ไขฟื้นฟูมากกว่าลงโทษ
6. เน้นการอำนวยความสะดวกเชิงสมานฉันท์
7. เน้นการสร้างระบบที่มีความโปร่งใสและการตรวจสอบที่ดีควบคู่ไปกับบุคลากรที่มีคุณธรรม
8. คำนึงถึงความเสมอภาคของชายและหญิงและคุ้มครองสิทธิพื้นฐานของบุคคล
9. ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนและประชาสังคม
10. ให้ความสำคัญกับมาตรฐานความเป็นสากลและความร่วมมือระหว่างประเทศในกระแสโลกาภิวัตน์

จากกระบวนการที่ 10 ประการ มีส่วนของการมีส่วนร่วมของชุมชนและประชาสังคม ในประเด็นที่ 9 ซึ่งกล่าวว่า การมีส่วนร่วมของชุมชนและประชาสังคมเป็นหัวใจของความสำเร็จของ กระบวนการยุติธรรม ชุมชนและประชาสังคมสามารถเข้ามามีส่วนร่วมกับกระบวนการยุติธรรมได้ ในหลายลักษณะ ทั้งในแง่ของการส่งเสริมและสนับสนุน เช่น การมีส่วนร่วมในการป้องกัน อาชญากรรมโดยการรวมกลุ่มกันเป็นอาสาสมัคร การให้ข้อมูลเบาะแสแก่เจ้าหน้าที่ การให้การ เป็นพยานในแง่ของการมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายและการตรวจสอบ เช่นการมีส่วนร่วมใน คณะกรรมการทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับชาติที่มีส่วนในการนำเสนอข้อมูลเพื่อกำหนดนโยบาย การรวมตัวเพื่อติดตามตรวจสอบในแง่อื่น ๆ นอกจากนี้ ชุมชนและประชาสังคมยังอาจเข้ามามี ส่วนร่วมในคณะกรรมการของกระบวนการยุติธรรมโดยตรงในหลายลักษณะ เช่นการใกล้ชิด ประนีประนอมข้อพิพาท การมีส่วนร่วมในการพิจารณาพิพากษา การแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิด และผู้เสียหาย

กระบวนการยุติธรรมที่เปิดรับการมีส่วนร่วมของชุมชนและประชาสังคมย่อมเป็น กระบวนการที่ได้รับความเชื่อถือศรัทธาจากประชาชน ซึ่งเป็นคุณสมบัติพื้นฐานของความสำเร็จ ของกระบวนการยุติธรรม สำหรับในประเทศไทยการมีส่วนร่วมของชุมชนและประชาสังคมยังมี น้อยมาก การมีส่วนร่วมของประชาชนที่เป็นอยู่จะไม่มีลักษณะที่เปิดโอกาสให้มีส่วนร่วมได้อย่าง จริงจัง โดยเฉพาะในการกำหนดนโยบายและการตรวจสอบอื่น ๆ การขาดการมีส่วนร่วมนี้เป็น สาเหตุหนึ่งให้กระบวนการยุติธรรมมีภาพของความเป็น “ราชการ” อยู่สูงประชาชนไม่ได้รู้สึกว่ เป็นเจ้าของกระบวนการยุติธรรมและกระบวนการยุติธรรมยืนอยู่ข้างเขา จากการสำรวจความ คิดเห็นของประชาชนต่อกระบวนการยุติธรรม โดยสำนักวิจัยเอแบคโพลล์ ซึ่งเปิดเผยผลเมื่อ วันที่ 6 ตุลาคม 2543 ประชากรกลุ่มตัวอย่างเป็นจำนวนมากไม่รู้จักหน่วยงานในกระบวนการ ยุติธรรม เช่น อัยการ ศาล ราชทัณฑ์ และพนักงานควบคุมประพฤติ ในขณะที่ประชากรกลุ่ม ตัวอย่างถึงร้อยละ 52 ไม่เต็มใจที่จะให้การเป็นพยานหากพบเห็นการกระทำความผิด ในขณะที่ ประชากรกลุ่มตัวอย่าง ร้อยละ 53.5 เห็นว่าควรเปิดโอกาสให้ชุมชนและประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม ในกระบวนการยุติธรรมมากขึ้น

จากความสำคัญของการเปิดโอกาสให้ชุมชนและประชาสังคมเข้ามามีส่วนร่วมในการะ บวนการยุติธรรมให้มากขึ้นดังที่กล่าวมา ในการปฏิรูปกระบวนการยุติธรรมทางอาญาของไทย จึง ต้องมีการปรับกระบวนการที่เดิมซึ่งมีลักษณะที่เป็นระบบปิดไปสู่ระบบเปิดที่เปิดรับการมีส่วน ร่วมของชุมชนและประชาสังคมมากขึ้น

การฝึกวิชาชีพต่อผู้ต้องขัง

ในปัจจุบันเป็นที่ทราบกันโดยทั่วไปแล้วว่าการปฏิบัติต่อผู้กระทำผิดในเรื่องจำและทัณฑสถาน มีจุดมุ่งหมายที่สำคัญ คือ การลงโทษผู้กระทำผิดพร้อม ๆ กับการแก้ไขผู้กระทำผิดให้ กลับตนเป็นพลเมืองดี สำหรับประเทศไทยนั้นการปฏิบัติต่อผู้กระทำผิดจะเน้นหนักในเรื่องการฝึกวิชาชีพ ผู้กระทำผิด ส่วนด้านอื่น ๆ จะให้ความสำคัญรองลงไป

สุดสงวน สุธีสร (2546, น. 157-158) ในการแก้ไขฟื้นฟูและบำบัดผู้กระทำผิด มีแนวคิดเรื่องการให้โอกาสคนที่กระทำผิดโดยการส่งเสริมการขัดเกลาทางสังคม ในทางที่เหมาะสม โครงการให้การศึกษา การอบรม ทางศาสนา การนันทนาการ และการรักษาทางการแพทย์รวมถึงทางรักษาทางจิตวิทยาการบริการทางสังคมสงเคราะห์ เป็นต้น เพื่อมุ่งสู่การปรับเปลี่ยนพฤติกรรมกลับมาเป็นคนปกติของสังคมมากกว่าการควบคุมพฤติกรรมชั่วคราวเท่านั้น

ความหมายของการฝึกวิชาชีพ

ในแผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2520 กรมสามัญศึกษา (2520, น. 10) ให้ความหมายของการฝึกงานอาชีพไว้ หมายถึง กระบวนการในการเรียนการสอน ที่มุ่งให้ผู้เรียน หรือผู้เข้ารับการฝึกมีประสบการณ์ ความชำนาญและความรู้ในวิชาชีพและสามารถนำเอาประสบการณ์ ความชำนาญและความรู้ที่ได้รับ ไปประกอบอาชีพได้

สุวิทย์ หิรัณการท์ (2538, น. 10) อธิบายว่า วิชาชีพหมายถึงอาชีพที่ต้องอาศัยความรู้ ความชำนาญและพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน (2542, น. 1050) วิชาชีพ หมายถึง วิชาที่จะนำไปใช้ประกอบอาชีพ เช่น วิชาแพทย์ วิชาช่างไม้ วิชาช่างยนต์ เป็นต้น

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน (2542, น. 1062) วิชาชีพ หมายถึง วิชาที่เกี่ยวกับความรู้ในอาชีพ

ดังนั้น การฝึกวิชาชีพ จึงหมายถึง การให้ความรู้ด้านต่าง ๆ ทั้งภาคทฤษฎี และภาคปฏิบัติโดยเน้นการฝึกฝนให้มีประสบการณ์และความชำนาญเฉพาะด้านและเสริมสร้างประสบการณ์อาชีพต่าง ๆ ที่สามารถออกไปประกอบ อาชีพอิสระได้โดยง่าย

เป้าหมายและความจำเป็นในการฝึกวิชาชีพผู้ต้องขัง

มีนักอาชญาวิทยาจำนวนไม่น้อยกล่าวว่า สาเหตุของการเกิดอาชญากรรมเกิดจากปัจจัยทางเศรษฐกิจ คือเกิดจากภาพการว่างงาน การไม่มีงานทำที่มั่นคง ทำให้ไม่มีรายได้อันนำไปสู่การประกอบอาชญากรรม

Mark และ Egle กล่าวว่า อาชญากรรมถือเป็นเรื่องที่เกิดขึ้นเนื่องจากความไม่เท่าเทียมกันทางเศรษฐกิจ การขัดแย้งกันทางด้านผลประโยชน์ของชนชั้นในสังคม

Nettler Wynne ได้ทำการศึกษาทฤษฎีของ Mark อย่างจริงจัง พบว่า ความยากจนเป็นส่วนสำคัญอย่างหนึ่งที่ก่อให้เกิดปัญหาอาชญากรรม นอกจากนี้ ปัญหาการว่างงานและการทำงานที่ไม่มั่นคงก็เป็นที่มาของการกระทำผิดโดยตรงด้วย

ชาย เสวิกูล (2517, น. 96) กล่าวถึงอาชญากรรมที่มีสาเหตุมาจากความยากจนนั้น มักเป็นอาชญากรรมที่เกี่ยวข้องกับทรัพย์สินเล็ก ๆ น้อย ๆ และการที่คนมีฐานะยากจนหรือขาดแคลนประกอบอาชญากรรมเหล่านั้น ส่วนใหญ่มิได้มาจากความหิวโหย หรือความขาดแคลนหรือความจำเป็นที่แท้จริง แต่เนื่องมาจากความอิจฉาริษยา ความทะเลาะเถียงกัน กล่าวคือ ความไม่พอใจในสภาพความเป็นอยู่อย่างขาดแคลนของตน

อฉณพ ชูบำรุง กล่าวถึงเศรษฐกิจกับการเกิดอาชญากรรมว่า (2532, น. 161-178) เศรษฐกิจเป็นเรื่องสำคัญต่อการดำรงชีวิตต่อคนและสังคม การขาดแคลนวัตถุดิบจำเป็นถือเป็นปัญหาเศรษฐกิจ แต่บางคนต้องการมากกว่าสิ่งจำเป็นในการดำรงชีวิต จึงแสวงหาสิ่งที่ต้องการไม่ว่าจะได้มาด้วยวิธีใด ความยากจนและการไม่มีงานทำ หรือมีงานที่ไม่แน่นอนย่อมเป็นปัญหาหนทางหนึ่งในการก่อให้เกิดอาชญากรรม การส่งเสริมให้คนมีงานทำจึงเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งที่รัฐต้องจัดทำเพราะการที่คนมีงานทำเป็นกิจจะลักษณะย่อมมีเงินสำหรับในการดำรงชีวิต การมีงานทำเป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้อาชญากรรมลดลง การฝึกอบรมวิชาชีพให้แก่ผู้ต้องขังโอกาสจึงเป็นหน้าที่ที่สำคัญของรัฐ

จากรายงานกรมราชทัณฑ์ (2507, น. 25, 17) พบว่าผู้กระทำผิดอาญาส่วนใหญ่เป็นผู้ที่มีการศึกษาต่ำ มีรายได้น้อย ไม่มีอาชีพที่แน่นอน การฝึกวิชาชีพเป็นกิจกรรมสำคัญที่มีผลต่อการปรับปรุงแก้ความประพฤติ จากลักษณะนิสัยของผู้ต้องราชทัณฑ์ให้กลับตัวเป็นพลเมืองดีของชาติ การฝึกวิชาชีพมีความสำคัญหลายประการ กล่าวคือ การฝึกวิชาชีพเป็นวิธีการที่จะป้องกันไม่ให้ผู้กระทำผิดหลบหนี เป็นนโยบายของกรมราชทัณฑ์ที่มุ่งหมายให้ผู้ต้องขังมีความรู้ ความ

ชำนาญในสาขาอาชีพแต่ละประเภท เพื่อสามารถนำไปประกอบอาชีพเลี้ยงตนเองและครอบครัว เมื่อพ้นโทษได้

อย่างไรก็ตาม มีนักอาชญาวิทยา ไม่เห็นด้วยว่าปัจจัยทางเศรษฐกิจ จะเป็นสาเหตุของอาชญากรรมโดยตรง เพราะยังมีคนอื่นเป็นจำนวนมากที่ยากจนแต่กลับไม่ประกอบอาชญากรรมและก็มีคนอื่นเป็นจำนวนมากที่มีฐานะทางเศรษฐกิจดีแต่กลับประกอบอาชญากรรม แต่ปัจจัยทางเศรษฐกิจ หรือความยากจนจะเป็นตัวกำหนดสภาพแวดล้อมที่ทำให้เกิดอาชญากรรม เช่น กรณีบิดามารดาต้องออกไปทำงานนอกบ้านเพื่อหารายได้มาจุนเจือครอบครัว ทำให้ไม่สามารถเลี้ยงดูให้การอบรมสั่งสอนบุตรได้ เป็นสาเหตุให้เด็กหันไปประกอบอาชญากรรม

แต่จากแนวคิดของนักทัณฑวิทยาที่กล่าวมาทั้งหมด ยังแสดงให้เห็นว่า สาเหตุหนึ่งของอาชญากรรมเกิดจากสภาพทางเศรษฐกิจของผู้กระทำความผิด ซึ่งเมื่อสามารถหาอาชีพที่มั่นคง มีรายได้พอแก่การเลี้ยงชีพให้แก่บุคคลเหล่านั้นแล้ว จะช่วยลดอาชญากรรมที่เกิดขึ้นในสังคมได้ส่วนหนึ่ง

ประเสริฐ เมฆมณี (2525, น. 475-477) กล่าวถึงเป้าหมายและความจำเป็นในการฝึกวิชาชีพ ผู้ต้องขัง ดังนี้

1. การใช้แรงงานผู้ต้องขังเพื่อการลงโทษ เป็นการให้แรงงานผู้ต้องขังที่มีมาแต่เดิม และที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน ถือว่าเป็นส่วนหนึ่งของการลงโทษ เช่น ในสมัยโบราณมีการลงโทษด้วยการให้เป็นพล กรรเจียงเรือ แม้แต่ในปัจจุบัน ก็มีความเห็นว่าผู้ต้องขังเป็นผู้ประทุษร้ายต่อสังคมสมควรที่จะถูกลงโทษให้ได้รับความลำบากยากเข็ญ โดยการใช้ทำงานหนักในขณะที่ถูกคุมขัง เพื่อป้องกันมิให้มีผู้ถือเป็นเยี่ยงอย่าง

2. การใช้แรงงานผู้ต้องขังเพื่อ ปลูกฝังนิสัยการทำงาน ผู้ต้องขังที่ถูกคุมขังในเรือนจำส่วนใหญ่มักมีความเกียจคร้านในการทำงาน ไม่ชอบการประกอบอาชีพเป็นหลักแหล่ง ฉะนั้นการกำหนดระเบียบให้ ผู้ต้องขังทำงาน หรือการฝึกอบรมอาชีพในระหว่างที่ถูกคุมขังอยู่ จึงเป็นไปเพื่อเพาะนิสัยการทำงานให้แก่ผู้ต้องขัง ให้ตระหนักถึงคุณประโยชน์จากการทำงานนั้นด้วย

3. การใช้แรงงานผู้ต้องขัง เพื่อเหตุผลทางการปกครอง และรักษาระเบียบวินัย ผู้ต้องขังที่ถูกคุมขังอยู่ในเรือนจำและทัณฑสถาน มักมีความรู้สึกกระวนกระวายใจ หงุดหงิด เพราะถูกจำกัดอิสรภาพ การปล่อยให้ผู้ต้องขังว่างงาน หรือใช้เวลาว่างในทางที่ไม่เป็นประโยชน์ ย่อมทำให้ผู้ต้องขังว้าวุ่นและแสดงออกด้วยการฝ่าฝืนระเบียบวินัย หรือร่วมมือกันก่อเหตุความ

ถูกรวบรวมขึ้นในเรือนจำหรือทัณฑสถาน ฉะนั้นการให้ผู้ต้องขังทำงานเต็มเวลา ย่อมเป็นหนทางหนึ่งที่จะขจัดความรู้สึกฟุ้งซ่านของผู้ต้องขัง และยังเป็นประโยชน์ในการแก้ไขผู้ต้องขังด้วย

4. การใช้แรงงานเพื่อชดเชยค่าใช้จ่ายของรัฐ เนื่องจากการควบคุมผู้ต้องขังนั้นต้องสิ้นเปลืองค่าใช้จ่ายในการเลี้ยงดูและในการจัดกำลังอัตราเจ้าหน้าที่ สำหรับการควบคุมและแก้ไข ประจุแต่งผู้ต้องขังเป็นจำนวนมาก ดังนั้นจึงจำเป็นต้องให้ผู้ต้องขังฝึกวิชาชีพ หรือใช้แรงงานเพื่อหารายได้ไว้เป็นเงินทุนหมุนเวียน เพื่อแบ่งเบาภาระทางงบประมาณของประเทศซึ่งมีอยู่จำนวนจำกัด โดยเรือนจำและทัณฑสถานจะจ่ายเงินรางวัลปันผลให้แก่ผู้ต้องขัง เพื่อเป็นเครื่องหมายตอบแทนความวิริยะอุตสาหะของผู้ต้องขังในอัตราร้อยละ 50 ของกำไรสุทธิ เพื่อเป็นการสงเคราะห์แก่ผู้ต้องขังด้วย

5. การใช้แรงงานผู้ต้องขังเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศ องค์การสหประชาชาติได้เสนอแนะว่า การใช้แรงงานผู้ต้องขังเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศทำได้หลายรูปแบบ เช่น การใช้แรงงานผู้ต้องขังในเรือนจำเปิด หรือเรือนจำชั่วคราว เพื่อบุกเบิกพื้นที่ทางเกษตรกรรม ยังอาจรวมถึง การใช้มาตรการปฏิบัติต่อ ผู้ต้องขังในเรือนจำที่สอดคล้องกับระบบการใช้แรงงานผู้ต้องขัง อาทิในประเทศอังกฤษ ได้มีรูปแบบการใช้แรงงานผู้ต้องขังทำงานสาธารณะทดแทนการถูกลงโทษจำคุก

6. การใช้แรงงานผู้ต้องขังเพื่อประโยชน์ในการประกอบอาชีพของผู้ต้องขัง ภายหลังการพ้นโทษ เรือนจำและทัณฑสถานจะต้องพัฒนาการฝึกฝนวิชาชีพผู้ต้องขังให้มีความรู้ประสบการณ์ในการฝึกวิชาชีพ จนสามารถประกอบอาชีพหาเลี้ยงตนเองได้ ภายหลังพ้นโทษแล้ว ดังเช่น ข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำสำหรับการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง กับข้อเสนอแนะในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับสหประชาชาติ ข้อ 71 (4) ที่ว่า “เท่าที่สามารถจะทำได้ งานที่จัดให้ผู้ต้องขังจะต้องเป็นงานที่คงไว้ หรือเพิ่มพูนความสามารถ ของผู้ต้องขังในอันที่จะช่วยผู้ต้องขังทำมาหาเลี้ยงชีพสุจริต ภายหลังจากได้รับการปลดปล่อยแล้ว”

ประวัติการฝึกวิชาชีพผู้ต้องขังและการจัดงานนิทรรศการผลิตภัณฑ์ราชทัณฑ์

สมันโบราณ การใช้แรงงานนักโทษถือเป็นโทษอย่างหนึ่ง ซึ่งใช้ควบคู่กับโทษจำคุก และงานที่ใช้แรงงานนักโทษทำนั้น จะเป็นประโยชน์ต่อทางราชการเสียเป็นส่วนใหญ่ สมัยต้นกรุงรัตนโกสินทร์ การใช้แรงงานนักโทษส่วนใหญ่ผลประโยชน์จะตกอยู่แต่ผู้คุมและเจ้าขุนมูลนาย ที่มีอำนาจบังคับบัญชาคุกตารางทั้งสิ้น เพราะสมัยนั้นเจ้าพนักงานผู้คุมไม่ได้รับเงินเดือน คงได้รับ

ประโยชน์จากแรงงานนักโทษและค่าธรรมเนียมที่นักโทษต้องเสีย ต่อมาในสมัยรัตนโกสินทร์ ศก 108 พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงดำรัสให้สร้างคุก และตารางขึ้นใหม่ กรมพระนเรศวรวรฤทธิ เสนาบดีกระทรวงพระนครบาลในขณะนั้นมิดารี ที่จะปฏิรูปแรงงานนักโทษให้เป็นประโยชน์แก่ราชการแผ่นดิน และใช้วิชาความรู้สำหรับทำมาหากิน เมื่อพ้นโทษไปแล้ว นับแต่นั้น ผลประโยชน์ที่นักโทษทำงานจะเป็นของทางราชการ และนักโทษจะได้รับการเลี้ยงดู มีอาหาร เครื่องนุ่งห่ม และมีการทำงาน ซึ่งจะได้รับเงินไว้ใช้จ่ายระหว่างต้องโทษ และเจ้าพนักงานจะได้รับเงินเดือนตามควรแต่หน้าที่ ทรงดำรัสที่จะสร้างโรงงาน เพื่อให้ให้นักโทษได้ทำงานช่างฝีมือต่าง ๆ โดยขอพระราชทานพระบรมราชานุญาตจัดซื้อเครื่องมือที่คุกเก่า หน้าวัดโพธิ์ และศาลาหน้าหับเผยไปสร้างโรงงานในคุกใหม่ คือ เรือนจำกองมหันตโทษ ในคุกจึงมีโรงงานช่างเหล็ก ช่างไม้ ช่างกลึง และช่างสิบหมู่ ตั้งแต่นั้นมา และนำผลผลิตต่าง ๆ ออกขายนำเงินส่งเข้าหลวง

ในปัจจุบันการฝึกอาชีพให้กับผู้ต้องขัง ได้ขยายสาขาอาชีพออกไปเป็นจำนวนมาก ทั้งนี้เพื่อให้เหมาะสมกับความถนัด ความต้องการ ความรู้ ความสามารถของผู้ต้องขัง และความต้องการของตลาดแรงงาน เมื่อผลผลิตมีจำนวนมากขึ้นเกินกว่าจะขายได้หมด เฉพาะที่ร้านค้าหน้าเรือนจำกรมราชทัณฑ์โดย นายประดิษฐ์ พานิชการ อธิบดีกรมราชทัณฑ์ สมัยนั้นจึงดำรัส ที่จะจัดงานนิทรรศการผลิตภัณฑ์ราชทัณฑ์ขึ้น เพื่อประชาสัมพันธ์งานฝีมือผู้ต้องขัง ของกรมราชทัณฑ์ ให้เป็นที่รู้จักของประชาชนทั่วไปว่ากรมราชทัณฑ์ได้พัฒนาฝึกอาชีพให้กับผู้ต้องขัง จะมีผลผลิตที่ประณีต สวยงาม และมีความคงทนถาวร อย่างยิ่งสำหรับรายได้ จากการจำหน่ายสินค้าได้แบ่งกำไรสุทธิส่วนหนึ่งเป็นรางวัลปันผลให้กับผู้ต้องขัง ไว้ใช้จ่ายระหว่างต้องโทษ และกันส่วนหนึ่งไว้ให้กับนักโทษ เพื่อเป็นทุนในการประกอบอาชีพภายหลังพ้นโทษ (ที่มา: กรมราชทัณฑ์ 2550) ในรายงานฉบับดังกล่าว ถือเป็นการเริ่มต้นของการฝึกวิชาชีพ ผู้ต้องขังที่นำมาสู่ผลิตภัณฑ์ราชทัณฑ์ในยุคแรก ซึ่งจะพบว่า จากประวัติการจัดงานนิทรรศการผลิตภัณฑ์ราชทัณฑ์มีบันทึกไว้ดังนี้

ครั้งที่ 1 งานนิทรรศการผลิตภัณฑ์ราชทัณฑ์ ของกรมราชทัณฑ์ ได้จัดขึ้นครั้งแรก เมื่อวันที่ 6-15 เมษายน พ.ศ. 2514 ณ ศูนย์แสดงสินค้าไทย กรมสารสนเทศ สีแยกคอกวัว กรุงเทพมหานคร โดยจำหน่ายสินค้าได้ 1,443,427.25 บาท ฯพณฯ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย (พล.อ. ประภาส จารุเสถียร) เป็นประธานเปิดงานและจัดงานดังกล่าว เป็นประจำทุกปี ปีละ 1 ครั้ง ครั้งที่ 2 จัดที่เดิม คือศูนย์แสดงสินค้าไทย ครั้งที่ 3-4 จัดที่ศูนย์พณิชยการกรม อาคารราชดำเนิน สีแยกคอกวัว ครั้งที่ 5-8 จัดที่สนามไชย ข้างวังสราญรมย์ ครั้งที่ 9 จัดที่สวนอัมพร ครั้งนี้สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯสยามบรมราชกุมารี เสด็จเป็น

องค์ประธานเปิดงาน เมื่อวันที่ 2 มีนาคม 2522 ครั้งที่ 10-17 จัดที่บริเวณสวนอัมพร ครั้งที่ 28 จัดที่สวนอัมพร ครั้งนี้ได้รับพระมหากรุณาจาก พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าโสมสวลี พระวรราชาทินัดดามาตุ เสด็จเป็นองค์ประธานในพิธีเปิดงาน เมื่อวันที่ 10 ธันวาคม 2541 ครั้งที่ 29-38 จัดที่บริเวณ สนามหน้าเรือนจำกลาง คลองเปรม เขตจตุจักร กรุงเทพฯ เพื่อเป็นการประหยัดค่าใช้จ่ายในเรื่องอาคารสถานที่ จนถึงปัจจุบันนี้ ครั้งที่ 39 ก็จะมีการจัดงานนิทรรศการผลิตภัณฑ์ราชทัณฑ์ ที่บริเวณสนามหน้าเรือนจำคลองเปรม เช่นเดิม

ทัณฑสถานหญิงกลาง เป็นทัณฑสถานหญิงที่ควบคุมแก้ไข พัฒนาผู้ต้องขังหญิง ดังนั้น การปฏิบัติผู้ต้องขัง ที่เน้นในเรื่องการฝึกวิชาชีพ และการศึกษาเพื่อตอบสนอง นโยบายหลักของ กรมราชทัณฑ์ ในภารกิจพัฒนาพฤตินิสัยผู้ต้องขัง มิให้กลับมาก่อทำผิดซ้ำ โดยถือหลักปฏิบัติ ตามนโยบายสำคัญ ของกรมราชทัณฑ์ 6 ประการ ซึ่งหนึ่งในนโยบายสำคัญ คือ มุ่งเน้นการฝึก วิชาชีพผู้ต้องขัง การฝึกวิชาชีพ แก่ผู้ต้องขังในระหว่างต้องโทษ เป็นการเพิ่มทักษะด้านอาชีพแก่ ผู้ต้องขัง ให้ได้รับการเตรียมตัวเข้าสู่การประสานงาน กับหน่วยงานองค์กรต่าง ๆ ทั้งภาครัฐบาล และเอกชน จากรายงานการฝึกวิชาชีพในทัณฑสถานหญิงกลาง เรื่องการขออนุญาตนำ ผลิตภัณฑ์ราชทัณฑ์ไปร่วมจำหน่าย ในงานนิทรรศการผลิตภัณฑ์ราชทัณฑ์ ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2515 จนถึงปัจจุบัน คือปี พ.ศ. 2550 โดยการนำผลิตภัณฑ์จัดแสดงและจำหน่าย บริเวณกลุ่มเรือนจำ/ ทัณฑสถาน ลาดยาว รวมทั้งที่ ทัณฑสถานหญิงกลางเปิดทำการ สถานฝึกวิชาชีพ ผู้ต้องขัง บริเวณร้านครัวชวนชม ถ.งามวงศ์วาน ลาดยาว จตุจักร กรุงเทพฯ นับแต่ปี พ.ศ. 2544 จวบจนถึงปัจจุบัน ซึ่งมีผลิตภัณฑ์ราชทัณฑ์ จัดแสดงและจำหน่าย สร้างชื่อเสียงเป็นที่รู้จักแก่ สาธารณชนทั่วไป

อนึ่ง ในการฝึกวิชาชีพ หรือการดำเนินการผลิต ผลิตภัณฑ์ราชทัณฑ์ต่าง ๆ ให้เป็นที่ ทนสมัยตอบสนองความต้องการของตลาดการค้า หรืออีกนัยหนึ่ง ตลาดแรงงาน ทัณฑสถาน หญิงกลางจำเป็นต้องมีการประสานงานกับหน่วยงานทั้งภาครัฐและภาคเอกชน หรือ ผู้ว่าจ้างที่จะนำวิทยากร เข้ามาฝึกสอนผู้ต้องขัง ให้สามารถเรียนรู้และผลิต งานได้อย่างมี คุณภาพตรงตามความต้องการของตลาดแรงงานต่อไป

ประวัติและความเป็นมาของทัณฑสถานหญิงกลาง

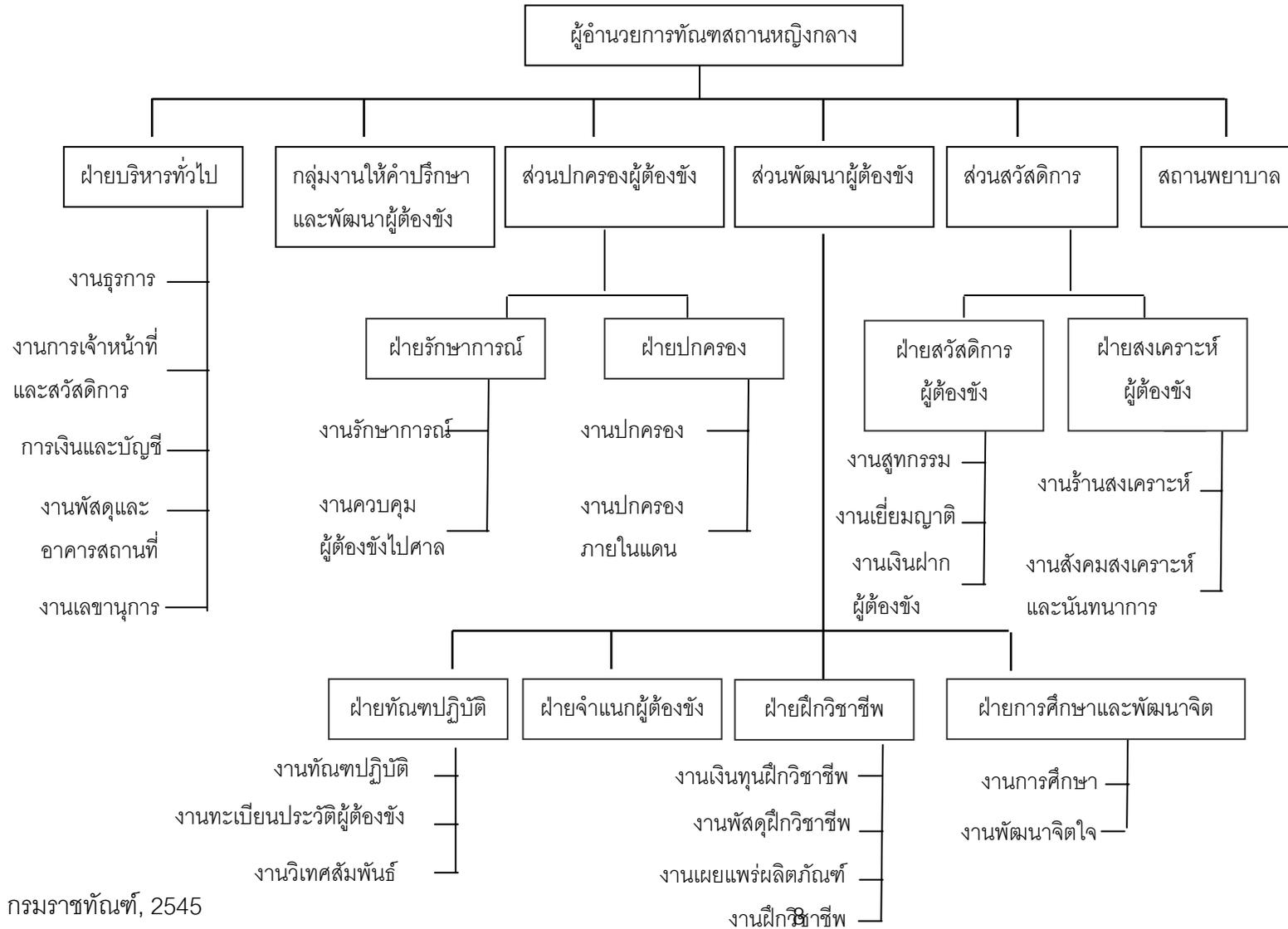
ทัณฑสถานหญิงกลางเดิมเป็นส่วนหนึ่งของเรือนจำกลางคลองเปรม ซึ่งตั้งอยู่ที่ตำบล สำราญราษฎร์ เขตพระนคร กรุงเทพมหานคร การบังคับบัญชาขณะนั้นขึ้นอยู่กับเรือนจำกลาง

คลองเปรม ซึ่งต่อมาได้เปลี่ยนชื่อเป็นเรือนจำพิเศษกรุงเทพมหานคร ในปี 2505 กระทรวงมหาดไทยได้มีคำสั่งที่ 1349/2505 ลงวันที่ 9 พฤษภาคม 2506 กำหนดประเภทและอาณาเขตเรือนจำหญิง ในพื้นที่ 2 ไร่ 3 งาน 24 ตารางวา ภายในเรือนจำกลางคลองเปรม สมัยนั้น และให้ชื่อว่า “ทัณฑสถานหญิง” สำหรับการบังคับบัญชาขึ้นอยู่กับผู้บัญชาการเรือนจำกลางคลองเปรม จนกระทั่งปี พ.ศ. 2506 ได้มีพระราชกฤษฎีกาแบ่งส่วนราชการกรมราชทัณฑ์ กำหนดให้มีทัณฑสถานหญิงขึ้นเป็นเอกเทศ มีฐานะเป็นกองเรียกว่า “ทัณฑสถานหญิงพระนคร” และเมื่อจำนวนผู้ต้องขังเพิ่มขึ้นมากขึ้น กรมราชทัณฑ์พิจารณาเห็นว่าไม่สะดวกในการควบคุม การฝึกวิชาชีพและฟื้นฟูสภาพจิตใจผู้ต้องขังหญิง เนื่องจากอยู่กันอย่างแออัด ไม่สามารถจะขยายพื้นที่ได้ และมีวัตถุประสงค์ที่จะรวมผู้ต้องขังหญิงที่เด็ดขาดแล้วจากเรือนจำและทัณฑสถานอื่น ๆ ได้ด้วยกัน ในปี พ.ศ. 2515 จึงได้ย้ายผู้ต้องขังหญิงมาอยู่ที่ทัณฑสถานหญิงปัจจุบัน 33/3 ถนนงามวงศ์วาน แขวงลาดยาว เขตจตุจักร กรุงเทพมหานคร ซึ่งเดิมสถานที่แห่งนี้ใช้เป็นที่ควบคุมนักโทษการเมืองสมัยจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ขณะนั้นมีจำนวนไม่ถึง 10 คน

ทัณฑสถานหญิงได้เปิดที่ทำการเป็นทางการเมื่อวันที่ 10 มิถุนายน พ.ศ. 2515 และต่อมาได้มีคำสั่งที่ 13/2438 ลงวันที่ 16 มกราคม พ.ศ. 2538 ได้กำหนดให้ใช้ชื่อว่า “ทัณฑสถานหญิงกลาง” และเนื่องจากปัจจุบันมีจำนวนผู้ต้องขังหญิงเพิ่มมากขึ้นอย่างรวดเร็ว ทำให้ทัณฑสถานหญิงกลางมีพื้นที่คับแคบ ไม่เพียงพอต่อการควบคุม อบรม และฝึกวิชาชีพผู้ต้องขัง จึงจำต้องขยายอาณาเขตออกไปจากเนื้อที่เดิม 12-2-98 ไร่ เป็นเนื้อที่ 17-0-98 ไร่ ตามประกาศในราชกิจจานุเบกษา ฉบับประกาศทั่วไป เล่มที่ 114 ตอนพิเศษ 57 ง. วันที่ 4 กรกฎาคม 2540 จัดตั้งเป็นแดนแรกรับ ใช้ควบคุมผู้ต้องขังเข้าใหม่, ผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีและผู้ต้องขังระหว่างสอบสวน

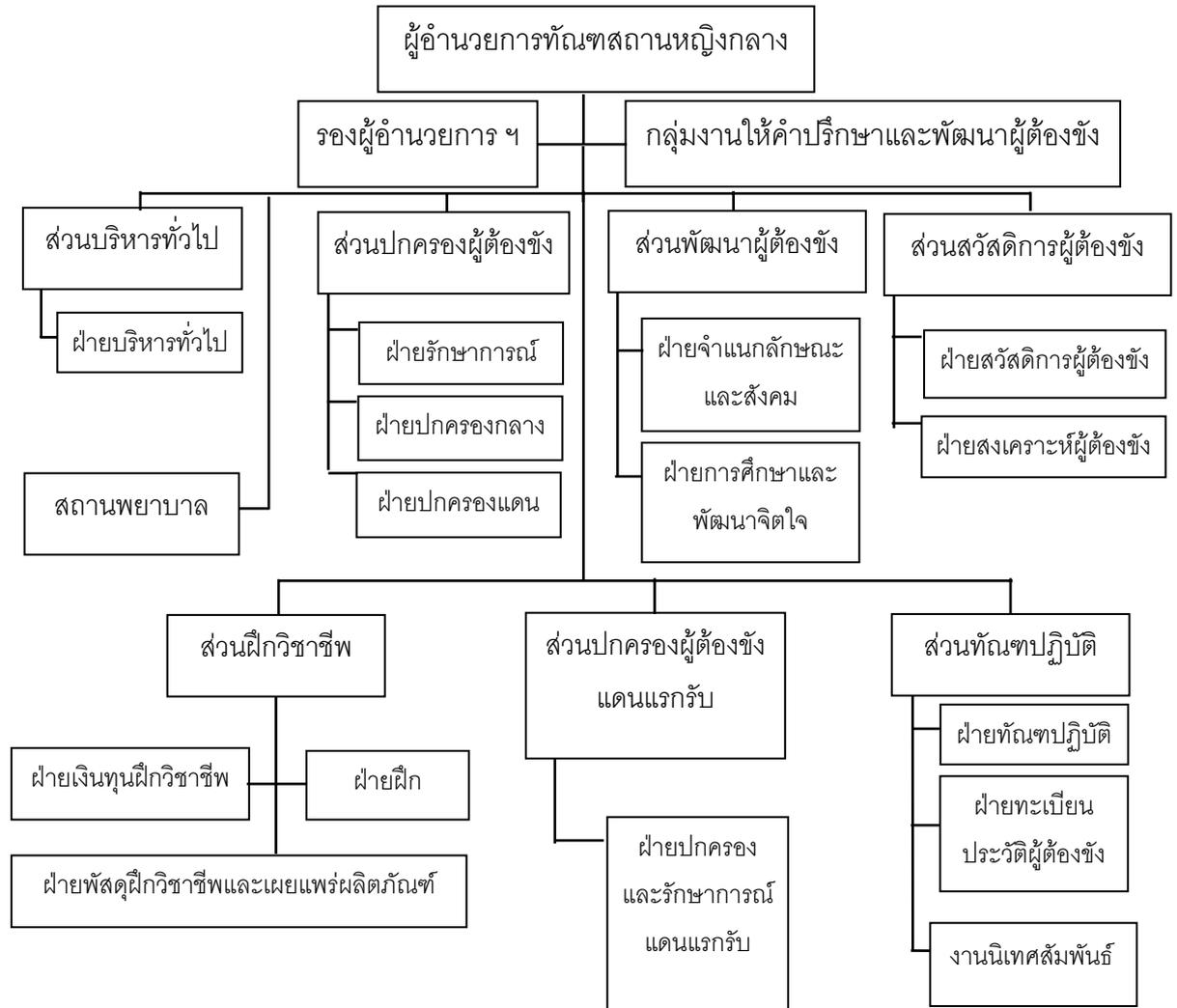
ภาพที่ 2.1

โครงสร้างการบริหารงานทันตสถานหญิงกลาง โดยกรมราชทัณฑ์

ที่มา: กรมราชทัณฑ์, 2545

ภาพที่ 2.2
โครงสร้างการบริหารงานทันตสถานหญิงกลาง

ที่มา: ทันตสถานหญิงกลาง, 2549

ตามคำสั่ง ทันตสถานหญิงกลาง ที่ 14/2546 เรื่องการแบ่งโครงสร้าง ตามความจำเป็นของทันตสถานหญิงกลาง

ด้วยทันตสถานหญิงกลางมีภารกิจเพิ่มมากขึ้น เพื่อให้การบริหารงานมีระบบที่ดีขึ้น และมีประสิทธิภาพ ประสิทธิผล มีความสะดวกรวดเร็วและบังเกิดผลดีแก่ทางราชการ ส่วนรวมสูงสุดจึงปรับปรุง

โครงสร้างเป็นการแบ่งงาน ภายในของทัศนสถานหญิงกลางขึ้นใหม่ โดยการ
บริหารงานอยู่ภายใต้โครงสร้างการแบ่งงานและการกำหนดตำแหน่ง ของกรมราชทัณฑ์ ดังนี้

1. ส่วนบริหารทั่วไป
 - ฝ่ายบริหารทั่วไป จัดการเกี่ยวกับ งานธุรการ, งานการเจ้าหน้าที่และ
สวัสดิการ, งานการเงินและบัญชี, งานพัสดุและอาคารสถานที่ และงานเลขานุการ
2. กลุ่มงานให้คำปรึกษาและพัฒนาผู้ต้องขัง
3. ส่วนปกครองผู้ต้องขัง
 - 3.1 ฝ่ายรักษาการณ์ จัดการเกี่ยวกับ งานรักษาการณ์ และงานควบคุมผู้ต้องขัง
ไปศาล
 - 3.2 ฝ่ายปกครองกลาง จัดการเกี่ยวกับงานปกครองกลาง
 - 3.3 ฝ่ายปกครองแดน 1-6 ดูแลจัดการงานภายในแดน 1- แดน 6
4. ส่วนปกครองแดนแรกรับ
 - ฝ่ายปกครองและรักษาการณ์แดนแรกรับ ดูแลจัดการงานปกครองแดนแรก
รับ และงานปกครองเรือนนอน
5. ส่วนพัฒนาผู้ต้องขัง
 - 5.1 ฝ่ายจำแนกลักษณะและสังคมสงเคราะห์ ดูแลจัดการจำแนกลักษณะ
ผู้ต้องขัง,งานชุมชนบำบัด ,งานสังคมสงเคราะห์ผู้ต้องขังและผู้พ้นโทษ และงานติดตามประเมินผล
 - 5.2 ฝ่ายการศึกษาและพัฒนาจิตใจ ดูแลจัดการงานการศึกษาสายสามัญ,งาน
ศึกษาสายอาชีพและงานพัฒนาจิตใจ
 - 5.3 งานนิติการ
6. ส่วนทัณฑปฏิบัติ
 - 6.1 ฝ่ายทัณฑปฏิบัติ จัดการงานทัณฑปฏิบัติ
 - 6.2 ฝ่ายทะเบียนประวัติผู้ต้องขัง ดูแลจัดการงานการเขียนประวัติผู้ต้องขัง
 - 6.3 งานวิเทศสัมพันธ์
7. ส่วนฝึกวิชาชีพ
 - 7.1 ฝ่ายเงินทุนฝึกวิชาชีพ จัดการงานเงินทุนฝึกวิชาชีพ
 - 7.2 ฝ่ายพัสดุฝึกวิชาชีพและเผยแพร่ผลิตภัณฑ์ จัดการงานพัสดุและเผยแพร่
ผลิตภัณฑ์
 - 7.3 ฝ่ายฝึกวิชาชีพ จัดการงานฝึกวิชาชีพ

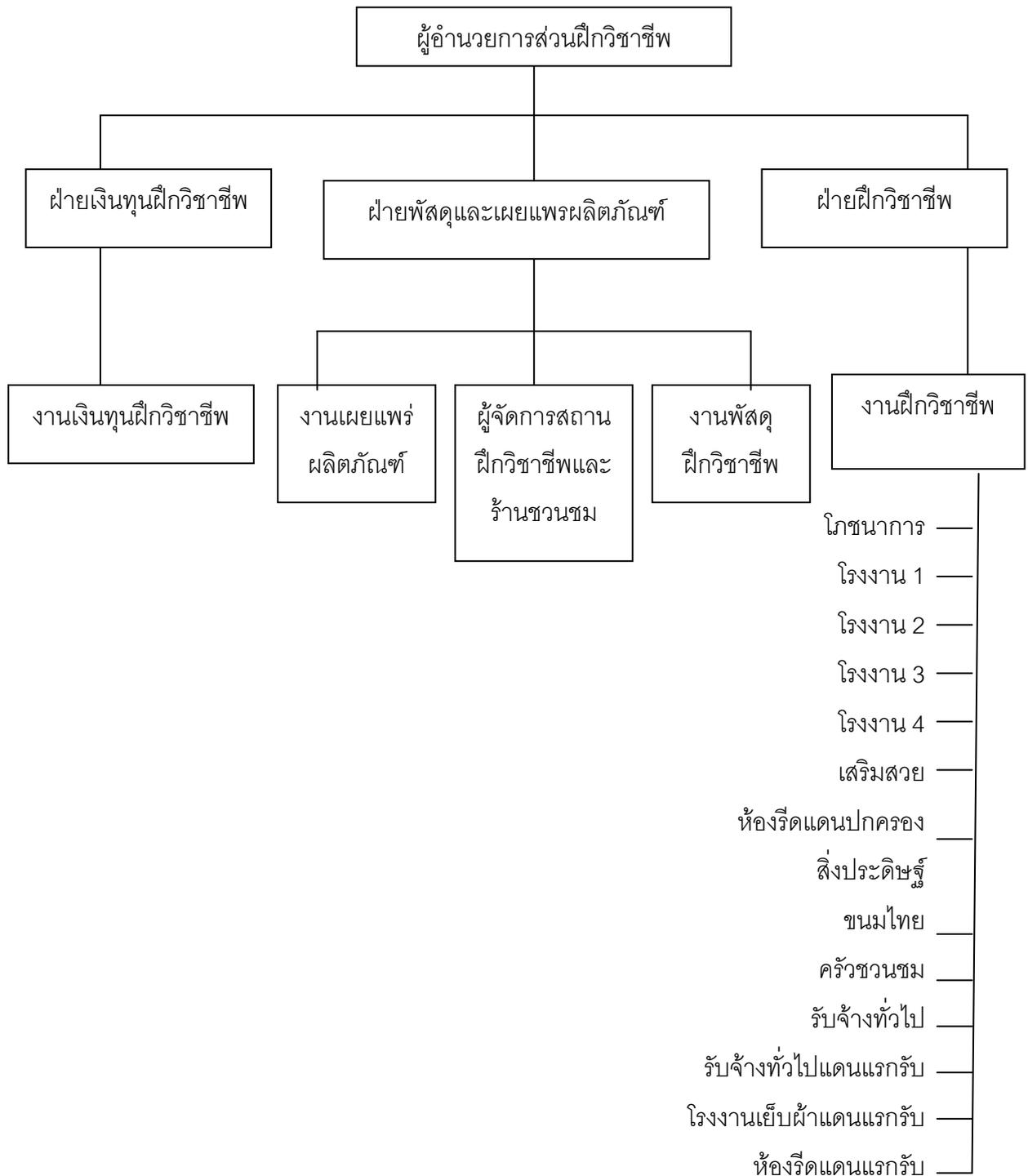
8. ส่วนสวัสดิการผู้ต้องขัง

8.1 ฝ่ายสวัสดิการผู้ต้องขัง ดูแลจัดการสุททกรรม, งานเยี่ยมญาติ และงานฝากเงินผู้ต้องขัง

8.2 ฝ่ายสงเคราะห์ผู้ต้องขัง งานร้านค้าสงเคราะห์ภายใน-ร้านสงเคราะห์ผู้ต้องขังภายนอกและงานนันทนาการและสงเคราะห์ผู้ต้องขัง

9. สถานพยาบาล มีความจุผู้ต้องขัง 300 เตียง ดูแลผู้ต้องขังป่วยภายในทัณฑสถานและจัดส่งรักษาต่อยังโรงพยาบาลภายนอกหรืออื่น ๆ ตามความเห็นของแพทย์

ภาพที่ 2.3
ผังการบริหารงานส่วนฝึกวิชาชีพ

ที่มา: ทักษสถานหญิงกลาง, 2549

หน้าที่ความรับผิดชอบของ ส่วนฝึกวิชาชีพ

1. วางแผนและดำเนิน การฝึกวิชาชีพผู้ต้องขังให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ที่ใช้อยู่ในพื้นที่ ตามความต้องการของตลาด และความถนัดของผู้ต้องขัง

2. พัฒนาคุณภาพ ด้านการฝึกวิชาชีพประเภทต่าง ๆ
3. เตรียมความพร้อมด้านวิชาชีพให้กับผู้ต้องขังใกล้พ้นโทษ
4. การจัดหาวัสดุ อุปกรณ์ การตลาด เพื่อการฝึกวิชาชีพ
5. งานจัดจำหน่ายผลิตภัณฑ์ และเผยแพร่ผลิตภัณฑ์
6. การบริหารเงินทุนผลประโยชน์ จากการฝึกวิชาชีพ
7. ประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง
8. งานสาธารณณะอื่น ๆ

การบริหารงานภายในฝ่ายอบรม และฝึกวิชาชีพ แบ่งออก ได้ดังนี้

1. ฝ่ายเงินทุนฝึกวิชาชีพ มีหน้าที่รับผิดชอบ

- จัดทำบัญชีเงินทุน การรับ-จ่ายเงิน การเก็บรักษาเงินสด และเอกสารแทนตัวเงินสด เกี่ยวกับเงินทุนฝึกวิชาชีพ

- จัดทำบัญชีเงินรางวัลปันผลแก่ผู้ต้องขัง เจ้าพนักงาน และการใช้แรงงานผู้ต้องขัง

- จัดทำงบดุลเพื่อแสดงฐานะทางการเงิน

2. ฝ่ายพัสดุและเผยแพร่ผลิตภัณฑ์

- จัดซื้อจัดหาวัสดุอุปกรณ์สำหรับใช้ในงานฝึกวิชาชีพ
- เก็บรักษา พักดู ครุภัณฑ์ ที่จัดซื้อด้วยเงินทุนฝึกวิชาชีพ
- หาดตลาดจัดจำหน่ายผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ ทั้งภายในและภายนอก
- สำรวจความต้องการของตลาดที่มีต่อผลิตภัณฑ์
- เผยแพร่ผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ

3. ฝ่ายฝึกวิชาชีพ

- ฝึกภาคปฏิบัติด้านวิชาชีพในสาขาต่าง ๆ ดังนี้ ดนตรีไทย – สากล, พิมพ์ดีดไทย-อังกฤษ, ตัดเย็บเสื้อผ้า, ขนมไทย, นวดฝ่าเท้า, เสริมสวย, ชักกรีด, อาหารไทย, งานเกษตรกรรม, เบเกอรี่, ศิลปะประดิษฐ์, ช่างเย็บรองเท้า, คอมพิวเตอร์, ดีไซน์เนอร์ และ ดอกไม้สด ประกอบด้วย โรงงานฝึกวิชาชีพ 14 หน่วยงาน คือ โภชนาการ โรงงานตัดเย็บเสื้อผ้า 1-4 ห้องเสริมสวย ห้องชักกรีด สิ่งประดิษฐ์ ขนมไทย ครุภัณฑ์ งานรับจ้างทั่วไป โรงงานเย็บเสื้อผ้าแดนแรกรับ และ ห้องชักกรีดแดนแรกรับ เพื่อทำหน้าที่ฝึกภาคปฏิบัติ สาขาอาชีพดังกล่าวข้างต้นให้กับผู้ต้องขังหญิงภายในที่สถานหญิงกลาง

- คิดค้นพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์และวิธีการผลิตเพื่อให้เกิดความประหยัดและเหมาะสมกับวัตถุประสงค์ ในท้องถิ่นเพื่อตรงตามความต้องการ ของตลาดและเกิดประโยชน์สูงสุด

- จัดฝึกอบรมวิชาชีพตามโครงการหลักสูตร การฝึกวิชาชีพพระยะสัน
- งานสาธารณชนอื่น ๆ

การดำเนินงานว่าจ้างแรงงานผู้ต้องขังโดยภาคเอกชน

ตามหนังสือกรมราชทัณฑ์ที่ มท. 0904/47 ลงวันที่ 16 มกราคม 2541 ได้กำหนดแนวทางปฏิบัติเกี่ยวกับการรับจ้างแรงงานผู้ต้องขังกับหน่วยงาน ภาครัฐและภาคเอกชน ให้กับเรือนจำ/ทัณฑสถานทุกแห่งถือปฏิบัติ คือ ให้ทุกแห่งแต่งตั้งคณะกรรมการกำหนดอัตราค่าจ้างแรงงานผู้ต้องขัง โดยมีคณะกรรมการไม่น้อยกว่า 5 คน ประกอบด้วยผู้อำนวยการส่วนและหัวหน้าฝ่ายเป็นกรรมการ หากเรือนจำ/ ทัณฑสถานใดไม่มีผู้อำนวยการส่วน ให้หัวหน้าฝ่ายเป็นกรรมการ กำหนดว่าจ้างที่ผู้ว่าจ้าง ประสงค์จะจ้างแรงงานผู้ต้องขัง โดยหาข้อมูลเปรียบเทียบจากเรือนจำ/ ทัณฑสถานใกล้เคียง หากเป็นงานในลักษณะเดียวกัน ควรได้ค่าจ้างที่เท่ากันหรือไม่ต่างกันมากนัก นำเสนอผู้อำนวยการทัณฑสถาน และรายงานกรมราชทัณฑ์ ให้มีการทำสัญญาจ้างแรงงานทุกงานและต้องกำหนดวงเงินในการรับจ้างและปริมาณงานที่รับจ้าง หากเป็นงานใหม่อยู่ในระยะทดลองได้ไม่เกิน 3 เดือน ในการขออนุมัติจ้างแรงงานให้รายงานรายละเอียดของแรงงานและราคาจ้าง และการนำสินค้าออกเข้า ให้จัดทำทะเบียน คุมวัสดุนำเข้า และทำการคุมสินค้าที่ผลิตสำเร็จ ใบนำส่งสินค้า ให้เรียบร้อยทุกขั้นตอนพร้อมที่จะตรวจสอบได้ เช่นเดียวกันกับการจัดซื้อวัสดุเข้ามาฝึกวิชาชีพใหม่

ลักษณะงานรับจ้างแรงงานผู้ต้องขัง

เป็นงานที่ผู้ว่าจ้าง นำวัสดุและอุปกรณ์ทุกอย่าง มาเองทั้งสิ้นทางทัณฑสถานใช้แรงงานผู้ต้องขัง อย่างเดียวเช่นงาน พับถุงกระดาษ, บรรจุสติ๊กเกอร์, งานปักเลื่อมลงบนเสื้อผ้า, งานพับผ้าเช็ดหน้า เป็นต้น เว้นแต่งานรับจ้างแรงงานเย็บเสื้อผ้า ทางทัณฑสถานเป็นผู้ออกค่าวัสดุอุปกรณ์ด้าน เข็มเย็บผ้า, น้ำมันจักร และอะไหล่จักรอื่น ๆ ที่จำเป็นต้องใช้ในการบำรุงรักษา อุปกรณ์เครื่องมือซึ่งเป็นของทางเรือนจำ

ขั้นตอนการดำเนินงาน รับงานว่าจ้างแรงงานผู้ต้องขัง

1. ผู้ว่าจ้างติดต่อขอนำงานเข้า ชี้แจงรายละเอียดโดยประสานกับฝ่ายฝึกวิชาชีพ
2. ผู้ว่าจ้าง เขียนใบว่าจ้างแรงงานผู้ต้องขัง ตามแบบที่กรมราชทัณฑ์กำหนด ซึ่งต้องมีชื่อ/หน่วยงานที่ผู้ว่าจ้าง/ลักษณะงาน ประเภทของงาน อัตราค่าจ้างต่อหน่วย ระบบเวลารับ-ส่งงาน การรับผิดชอบความเสียหายอันเกิดจากการฝึกวิชาชีพ
3. เสนอต่อคณะกรรมการ 5 คน ลงนามรับงาน คือ ประธานกรรมการ 1 คน กรรมการ 4 คน รวมเป็น 5 คน ประธานกรรมการจะเป็นเจ้าหน้าที่ตั้งแต่ระดับ 6 ขึ้นไป ส่วนกรรมการจะเป็นเจ้าหน้าที่ ระดับ 5 ลงมา หากพิจารณาแล้วไม่รับจ้างงาน ก็จะแจ้งกับผู้ว่าจ้างพร้อมเหตุผลประกอบ
4. ผู้ว่าจ้างนำ งานพร้อมวัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ ส่งเข้าทัณฑสถานตามระยะเวลาที่กำหนดไว้ในใบว่าจ้างแรงงาน

5. คณะกรรมการ ใช้งาน ลงนามรับ วัสดุ-อุปกรณ์ งานฝึกวิชาชีพ เข้า
ทัศนสถานหญิงส่งมอบให้หน่วยงานต่าง ๆ รับผิดชอบงานตามลักษณะงานต่อไป

6. ส่งงานสำเร็จรูปออก เมื่องานสำเร็จเรียบร้อยแล้ว ตามเวลาที่กำหนดในใบว่าจ้าง
แรงงาน โดยผ่านคณะกรรมการลงนามส่งออกชุดเดิมกับที่ส่งงานเข้า

7. ผู้ว่าจ้าง ตรวจรับงาน ลงนามกำกับ การรับงานสำเร็จรูป พร้อมนำไปส่งของ ชำระ
เงินตามข้อตกลงที่ฝ่ายเงินทุนฝึกวิชาชีพ

การพิจารณาจ่ายเงินรางวัลปันผล

กรมราชทัณฑ์ได้ให้เรือนจำและทัศนสถานหญิงกลาง ดำเนินการจ่ายรางวัลปันผล
ตามข้อบังคับกรมราชทัณฑ์ ว่าด้วยการจ่ายเงินผลประโยชน์เป็นรางวัล ฉบับที่ 9 พ.ศ. 2521 ลง
วันที่ 13 พฤศจิกายน พ.ศ. 2521 (กฎกระทรวง) ให้กับผู้ต้องขังที่มีส่วนร่วมทำงานนั้น และเจ้า
พนักงานเรือนจำที่ทำหน้าที่ควบคุมหรือฝึกอบรมผู้ต้องขังที่ทำงานนั้น และให้พิจารณาให้ได้รับ
รางวัล จนถึงผู้บัญชาการเรือนจำ หรือผู้ดำรงตำแหน่งในระดับเดียวกัน รางวัลที่จะจ่ายทั้งหมดนั้น
ให้อธิบดีพิจารณากำหนดตามที่เห็นสมควร แต่สำหรับผู้ต้องขังให้จ่ายได้ไม่เกินร้อยละห้าสิบ และ
สำหรับเจ้าพนักงานเรือนจำ ให้จ่ายได้ไม่เกินร้อยละสิบห้าของกำไรสุทธิทั้งหมด

การดำเนินงานโครงการฝึกวิชาชีพผู้ต้องขัง

งานโครงการฝึกวิชาชีพ ระยะเวลาสั้นสาขาอาชีพต่าง ๆ เป็นลักษณะงานที่ มีการวางแผน
งานไว้ล่วงหน้าประจำปีงบประมาณ ตามแผนการดำเนินงานที่กรมราชทัณฑ์กำหนดไว้ บาง
โครงการจะเป็นลักษณะอาชีพต่อเนื่อง แต่บางโครงการก็จะเป็นสาขาอาชีพ ใหม่ที่ไม่ต่อเนื่องส่วน
ใหญ่จะดำเนินโครงการฝึกสาขาอาชีพที่เป็นที่ต้องการของตลาดแรงงาน และสาขาอาชีพอิสระที่ไม่
ต้องใช้ทุนดำเนินการมากนัก เพื่อหวังผลให้ผู้ต้องขังนำไปประกอบอาชีพภายหลังพ้นโทษ เช่น
โครงการนวดเพื่อสุขภาพ, โครงการประกอบอาหารเมนูเด็ด โครงการช่างออกแบบตัด-เย็บเสื้อผ้า
บุรุษ-สตรี เป็นต้น

ขั้นตอนการดำเนินงานโครงการฝึกวิชาชีพระยะสั้น

1. สสำรวจกลุ่มผู้ต้องขังเป้าหมายว่า ดำเนินงานฝึกอาชีพให้ผู้ต้องขังกลุ่มใด ลักษณะ
อาชีพ สาขาใด

2. ขออนุมัติผู้บังคับบัญชาจัดทำโครงการฝึกวิชาชีพ

3. ประสานงานไปยังหน่วยงานภายนอก ทั้งภาครัฐ และภาคเอกชนในการจัดหา
วิทยากร และผู้ทรงความรู้ในสาขาอาชีพต่าง ๆ เมื่อมาดำเนินงานด้านการเรียนการสอน วิชาชีพ
ต่าง ๆ ที่กำหนดขึ้นแล้ว

4. ประสานงานกับฝ่ายจำแนกลักษณะผู้ต้องขัง ในการสำรวจผู้ต้องขังกลุ่มเป้าหมาย มาเข้ารับการศึกษาฝึกอบรบวิชาชีพ
5. จัดเตรียมสถานที่ วัสดุอุปกรณ์ ในการฝึกอบรบวิชาชีพ
6. ดำเนินการจัดการฝึกอบรบอาชีพในสาขาต่าง ๆ ให้แก่ผู้ต้องขัง โดยวิทยากร ผู้ทรงคุณวุฒิ ตามสาขาอาชีพนั้น ๆ
7. ประเมินผลการฝึกอบรบ เพื่อให้เป็นแนวทางในการฝึกอบรบครั้งต่อไป
8. รายงานผลการดำเนินงานให้กรมราชทัณฑ์ทราบ

ข้อเปรียบเทียบการมีส่วนร่วมในการฝึกวิชาชีพผู้ต้องขังหญิง ของหน่วยงานภาครัฐกับหน่วยงาน ภาคเอกชน

ข้อเปรียบเทียบ	หน่วยงานภาครัฐ	หน่วยงานภาคเอกชน
การดำเนินงาน	<ul style="list-style-type: none"> - การประสานงานเป็นไปตามลำดับขั้นตอนของส่วนราชการ - กำหนดระยะเวลาได้แน่นอน และต่อเนื่อง - การจัดเตรียมวัสดุ-อุปกรณ์ นำมาเองทั้งหมด 	<ul style="list-style-type: none"> - การประสานงานโดยตรงกับผู้เป็นวิทยากร - กำหนดระยะเวลาตามวิทยากร เป็นส่วนใหญ่ วิทยากรเป็นผู้กำหนดเวลาให้ - การจัดเตรียมวัสดุ-อุปกรณ์ บางส่วนจัดหาเองและทางทัศนสถานหญิงกลางจัดหาให้
ลักษณะของสาขาอาชีพที่ฝึกอบรบ	<ul style="list-style-type: none"> - เป็นอาชีพพื้นฐาน หลายสาขา ในองค์กรเดียวกัน สามารถฝึกอบรบให้พร้อม ๆ กันแต่ละครั้ง 	<ul style="list-style-type: none"> - เป็นสาขาอาชีพที่กำลังเป็นที่ต้องการของตลาดและผู้ประกอบการประสบความสำเร็จเป็นอย่างดี

ข้อเปรียบเทียบ	หน่วยงานภาครัฐ	หน่วยงานภาคเอกชน
วัตถุประสงค์ของการเข้ามามีส่วนร่วม	<ul style="list-style-type: none"> - ทางทัศนสถานหญิงกลางขอความช่วยเหลือไป - ทำตามหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย - เพื่อต้องการให้ผู้ต้องขังกลับตนเป็นพลเมืองดีของสังคม และสามารถประกอบอาชีพได้ - ไม่ต้องการสิ่งตอบแทน 	<ul style="list-style-type: none"> - สมัครใจเข้ามาช่วยเหลือและมีผู้แนะนำเข้ามา - บางส่วนทัศนสถานหญิงกลางขอความช่วยเหลือไป - เพื่อต้องการให้ผู้ต้องขังกลับตนเป็นพลเมืองดีของสังคม และสามารถประกอบอาชีพได้ - ไม่ต้องการสิ่งตอบแทน
การติดตามผลงาน	<ul style="list-style-type: none"> - ทางองค์กรเป็นผู้กำหนดดำเนินการร่วมกับทัศนสถานหญิงกลาง 	<ul style="list-style-type: none"> - ทัศนสถานหญิงเป็นผู้ดำเนินการเอง

ที่มา: สรุปจากเอกสารส่วนฝึกวิชาชีพทัศนสถานหญิงกลาง, 2550

ผลการวิจัยที่เกี่ยวข้อง

อารีลักษณ์ ลินธพพันธ์ (2531, บทคัดย่อ) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การปฏิบัติตามข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำของสหประชาชาติว่าด้วยการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังของเรือนจำในประเทศไทย” โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาถึงความสอดคล้องในการปฏิบัติตามข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำของสหประชาชาติกับการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังในประเทศไทย ตลอดจนศึกษาถึงปัญหา อุปสรรคและแนวทางในการพัฒนางานราชทัณฑ์ให้สอดคล้องตามข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำดังกล่าว และจากการศึกษาพบว่า การปฏิบัติต่อผู้ต้องขังในประเทศไทยมีความสอดคล้องตามข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำของสหประชาชาติเป็นส่วนใหญ่ ปัญหาและอุปสรรคที่สำคัญที่ทำให้ไม่สามารถปฏิบัติตามข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำได้ คือ ปัญหาด้านงบประมาณและปัญหาด้านบุคลากร ปัญหาด้านอาคารสถานที่และปัญหาในด้านนโยบายของกรมราชทัณฑ์ แนวทางในการพัฒนางานราชทัณฑ์ให้มีคุณภาพ ให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการยุติธรรมและด้านการปรับปรุงระบบการประเมินผลเรือนจำให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น ซึ่งกรมราชทัณฑ์น่าจะให้ความสนใจกับการพัฒนางานราชทัณฑ์เพื่อให้สอดคล้องกับข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำในส่วนที่ยังไม่สามารถ

ปฏิบัติได้ โดยเฉพาะในเรื่องการจำแนกลักษณะผู้ต้องขังการพัฒนาบุคลากรให้มีคุณภาพและการพัฒนาด้านอาคารสถานที่

สุวารี รวบทองศรี (2533, น. 96) ได้ศึกษาวิจัยเรื่องการปฏิบัติงานราชทัณฑ์ใน ทศวรรษหน้า ผลการวิจัยพบว่า กรมราชทัณฑ์ควรสร้างภาพพจน์ และบทบาทให้เด่นชัดขึ้น เพื่อ เพิ่มกิจกรรมที่จะเน้นให้ผู้ต้องขังเข้าใจและพัฒนาตนเองมากขึ้น กิจกรรมทุกประเภทที่ปฏิบัติต่อ ผู้ต้องขังจะยังมีต่อไป และจะพัฒนาไปในรูปแบบของความเป็นธรรม มีมนุษยธรรม มุ่งเน้นการ บำบัดแก้ไขด้วยการบริหารด้านเป้าหมายที่จะมิให้ผู้พ้นโทษหวนกลับมากระทำผิดซ้ำอีกนั้น จะต้องเน้นการอบรมและฝึกวิชาชีพที่เหมาะสม ให้การสงเคราะห์อย่างจริงจัง โดยเฉพาะการ สงเคราะห์และติดตามผลหลังปล่อยตัว ต้องเน้นการปฏิบัติเป็นพิเศษ การฝึกวิชาชีพภายใน เรือนจำจะต้องเป็นไปตามความต้องการของตลาดแรงงาน ในลักษณะงานอุตสาหกรรมเพิ่มมา กขึ้นด้วย

กนกเรขา สุวรรณกิจ (2545, บทคัดย่อ) ศึกษาเรื่องความคาดหวังในการดำเนินชีวิต ภายหลังจากพ้นโทษของผู้ต้องขังหญิง ศึกษาเฉพาะกรณีทัณฑสถานหญิงกลาง โดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาความคาดหวังในการดำเนินชีวิตภายหลังจากพ้นโทษของผู้ต้องขังหญิง และปัจจัยที่มี ความสัมพันธ์กับความคาดหวังในการดำเนินชีวิตภายหลังจากการพ้นโทษของผู้ต้องขังหญิง

ผลการศึกษา พบว่า อายุ ระดับการศึกษาและรายได้เฉลี่ยของครอบครัวต่อเดือน มี ความสัมพันธ์กับความคาดหวังในการดำเนินชีวิตภายหลังจากการพ้นโทษ และปัจจัยความสัมพันธ์ใน ครอบครัว ได้แก่ การได้รับการยอมรับ การได้รับการเยี่ยม และการได้รับโอกาสกลับตนเป็นคนดี และปัจจัยแวดล้อมขณะต้องโทษ ได้แก่ การได้รับการปฏิบัติในเรื่อง กฎระเบียบ การได้รับ คำแนะนำจากเจ้าหน้าที่ และการได้รับการส่งเสริมในการฝึกวิชาชีพ มีความสัมพันธ์ทางบวกกับ ความคาดหวังในการดำเนินชีวิตภายหลังจากการพ้นโทษ

ไพฑูรย์ วิเศษสิริ (2545, บทคัดย่อ) ศึกษาเรื่อง ปัญหาและความต้องการของผู้ต้องขัง ในเรือนจำความมั่นคงสูง โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาถึงปัญหาและความต้องการของผู้ต้องขังที่ มีระยะเวลาการต้องโทษสูงในเรือนจำที่มีความมั่นคงสูงสุด เพื่อที่จะแสวงหาแนวทางในการ ปฏิบัติต่อผู้ต้องขังที่มีโทษสูงได้อย่างเหมาะสม

ผลการศึกษาพบว่า ผู้ต้องขังส่วนใหญ่มีปัญหาและความต้องการด้านความคาดหวังใน อนาคตมากที่สุด คือต้องการที่จะปฏิบัติตนให้ถูกต้องตามกฎหมาย และทำตนให้เป็นประโยชน์ต่อ สังคมและประเทศชาติ รองลงมา คือปัญหาและความต้องการด้านการฝึกวิชาชีพ เพื่อนำวิชาชีพที่ ได้ไปใช้ได้ภายหลังจากพ้นโทษ ซึ่งมีความสอดคล้องกับความคาดหวังในอนาคต กล่าวคือ ต้องการให้

สังคมยอมรับและให้โอกาสในการประกอบอาชีพสุจริต รวมทั้ง ความต้องการด้านพื้นฐาน อันได้แก่ความสำคัญของสุขภาพ คือเรื่องความสะอาดของอาหาร การได้รับการรักษาพยาบาล เรื่องน้ำในการอุปโภคบริโภค ส่วนใน ด้านสวัสดิการและนันทนาการ นั้น คือต้องการได้ติดต่อกับญาติทางโทรศัพท์ ต้องการให้มีการจัดงานพบญาติใกล้ชิดตลอดปี การเพิ่มเวลาในการเยี่ยม และแจกสิ่งของเครื่องใช้จำเป็นแก่ผู้ต้องขังที่ไม่มีญาติเยี่ยม ส่วนปัญหาด้านการศึกษาซึ่งอยู่ในอันดับน้อยที่สุด ก็เนื่องจาก ผู้ต้องขังส่วนใหญ่ อยู่ในวัยกลางคน จึงขาดความกระตือรือร้นในการศึกษาจึงคำนึงถึงสุขภาพ และการฝึกวิชาชีพมากกว่า เนื่องจากมีความคาดหวังที่จะกลับสู่สังคมภายนอก และประกอบอาชีพสุจริตสามารถอยู่ร่วมกับสังคมได้อย่างปกติสุข

สถาบันวิจัย และให้คำปรึกษา แห่งมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ (2546) ได้ศึกษาโครงการรับฟังความคิดเห็นของประชาชนเพื่อพัฒนากระบวนการยุติธรรม จากการศึกษา พบว่าประชาชนยังขาดการมีส่วนร่วมที่แท้จริง ในกระบวนการยุติธรรม แม้ว่าในปัจจุบันหลายฝ่ายมีแนวคิดที่จะส่งเสริมให้ประชาชน เข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการยุติธรรม แต่ในทางปฏิบัติพบว่าประชาชนยังไม่สามารถเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการยุติธรรมได้อย่างแท้จริง การให้ข้อเสนอแนะจากผู้เชี่ยวชาญที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรม ในการพัฒนากระบวนการยุติธรรมเห็นว่าการส่งเสริมให้ชุมชน เข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการยุติธรรม แสวงหาวิธีการที่จะทำให้ชุมชนเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการยุติธรรม เพื่อให้เกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของการมีส่วนร่วมที่จะพัฒนาให้เป็นระบบ การพัฒนากระบวนการยุติธรรมโดยให้ประชาชน เข้ามามีส่วนร่วมจะต้องคำนึงถึงจุดเด่นหรือจุดแข็งของชุมชน การพัฒนากระบวนการยุติธรรมควรมองในเชิงบูรณาการในลักษณะของการทำงานร่วมกันโดยไม่ยึดติดกับหน่วยงานของตน เช่นทำอย่างไรที่จะให้ครู หรือพระไปเยี่ยมบ้านโดยไม่ต้องรอให้พนักงานคุมประพฤติไปเยี่ยมบ้านเป็นต้น

กลุ่มงานพัฒนาระบบด้านทัศนวิทยา กรมราชทัณฑ์ (2548) ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในงานราชทัณฑ์” โดยเก็บข้อมูลจาก กลุ่มผู้บริหาร และ หัวหน้าฝ่ายเรือนจำ และกลุ่มประชาชนผลการศึกษาพบว่า กลุ่มเจ้าหน้าที่เรือนจำมีความคิดเห็นว่าการกิจ บางอย่างไม่สามารถทำให้เสร็จสิ้นได้ด้วยตัวเอง ต้องมีการประสานงานให้หน่วยงานภายนอกเข้ามาช่วยเหลือ ส่วนกลุ่มประชาชน มีทัศนคติเกี่ยวกับตัวผู้ต้องขังว่าหากได้รับการศึกษา ทั้งสายสามัญและสายอาชีพจะสามารถแก้ไขผู้ต้องขังให้กลับตนเป็นคนดีได้ โดยส่วนใหญ่เห็นว่าผู้ต้องขังเป็นบุคคลที่ควร แก้ไขและให้การสนับสนุน เพื่อให้สามารถกลับตนเป็นพลเมืองดี และยินดีช่วยเหลือกิจการเรือนจำ ส่วนการปรับปรุงวิชาการและกระบวนการทำงาน ควรให้มีการประชาสัมพันธ์ ในเรื่องข้อมูลผู้ต้องขังให้ผู้มาติดต่อได้ทราบรายละเอียดขั้นตอนการ

ปฏิบัติงานและการให้บริการ ของเรือนจำแต่ละฝ่าย มีศูนย์ข้อมูลเกี่ยวกับผู้ต้องขังในทุกเรือนจำ เพื่อสามารถตรวจสอบได้โดยมีข้อเสนอแนะให้กรมราชทัณฑ์เปิดโอกาส ให้นำหน่วยงานภาคเอกชน องค์กร มูลนิธิต่าง ๆ เข้ามามีส่วนร่วมในงานราชทัณฑ์ และรับรู้ภารกิจของงานราชทัณฑ์ควรมีการ ประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับภารกิจของกรมราชทัณฑ์ให้มากขึ้น

ศูนย์วิจัยและพัฒนาด้านอาชญาวิทยา (2549) ได้ศึกษา “ทัศนะของพันธมิตรราชทัณฑ์ ต่อการนำประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในงานราชทัณฑ์” โดยเก็บข้อมูลจากเครือข่ายพันธมิตร ของ กรมราชทัณฑ์ส่วนกลางกรมราชทัณฑ์และเรือนจำ/ทัณฑสถานทั่วประเทศ จากการศึกษาพบว่าการช่วยเหลือด้านการบริจาคจะมาเป็นอันดับแรก รองลงไปคือการเข้าร่วมช่วยด้านการพัฒนา จิตใจ อันดับต่อไปคือ การช่วยเหลือด้านการฝึกวิชาชีพ กลุ่มประชากรส่วนใหญ่เห็นว่ากรม ราชทัณฑ์ ควรจัดให้มีการรับฟังความคิดเห็นจากประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมกับผู้ต้องขัง รองลงไปคือ ต้องการให้ผู้ต้องขังบำเพ็ญประโยชน์ นอกเรือนจำ สุดท้ายคือเห็นว่าควรจัดให้ ประชาชนเข้าไปทัศนศึกษาดูงานภายในเรือนจำ/ทัณฑสถาน

โดยภารกิจที่ควรนำอาสาสมัครมาช่วยเหลือ ได้แก่การให้คำปรึกษา การพัฒนาจิตใจ การประชาสัมพันธ์ข่าวสารของเรือนจำ ปรับทัศนคติมุมมองของชุมชนกับผู้ต้องขัง ในปัจจุบันเห็น ว่ากรมราชทัณฑ์ได้เปิดเรือนจำสู่สังคมมากขึ้นส่วนใหญ่ได้รับข้อมูลข่าวสารของเรือนจำในเรื่องที่ดี และเห็นว่าการนำประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในงานราชทัณฑ์มีผลดี เนื่องจากทำให้สังคมทั่วไป ได้รับรู้ และเข้าใจการทำงานของกรมราชทัณฑ์ ประชาชนยอมรับผู้ต้องขังมากขึ้น เกิดความ โปร่งใสในการปฏิบัติงาน

สุคนธ์ ศรีทอง (2549) ได้ศึกษาเรื่อง “การฝึกวิชาชีพผู้ต้องขัง” จากการศึกษาพบว่า ลักษณะทั่วไปของการฝึกวิชาชีพผู้ต้องขัง ในเรือนจำและทัณฑสถานเป็นการจัดกิจกรรมการฝึก วิชาชีพโดยมุ่งหมายให้ผู้ต้องขังได้เรียนภาคปฏิบัติและภาคทฤษฎีเพื่อมีวิชาชีพติดตัวนำไป ใช้เกิด ประโยชน์แก่ตนเองและครอบครัวภายหลังพ้นโทษ รูปแบบการฝึกวิชาชีพผู้ต้องขังในเรือนจำ และทัณฑสถานมี 3 รูปแบบคือ รูปแบบกิจกรรมกลุ่มสนใจ ได้ระยะเวลาในการฝึกอบรมไม่เกิน 30 ชั่วโมง, รูปแบบการฝึกวิชาชีพประเภทได้ทักษะความรู้ความชำนาญเฉพาะสาขาอาชีพ ระยะเวลา ในการฝึกอบรมตั้งแต่ 30-300 ชั่วโมง และรูปแบบการฝึกวิชาชีพประเภทใช้แรงงานผู้ต้องขังเป็น การฝึกร่างกายให้แข็งแรงฝึกจิตใจให้มีความอดทน อดกลั้น ถือว่าเป็นการลงโทษควบคู่ไปด้วย ส่วนปัญหาในการฝึกวิชาชีพมี 2 ข้อคือ ปัญหาด้านการบริหารการฝึกวิชาชีพผู้ต้องขัง และปัญหา ด้านการดำเนินงานการฝึกวิชาชีพผู้ต้องขัง แนวทางการแก้ไขปัญหาทั้งสองประการคือ การแก้ไข

ปัญหาจากความคิดเห็นของผู้ต้องขัง และการแก้ไขปัญหาจากความคิดเห็นของเจ้าหน้าที่ผู้ที่เกี่ยวข้อง

จากการทบทวนวรรณกรรม และศึกษา ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผู้ศึกษาจึงสนใจที่จะศึกษาถึงระบบการมีส่วนร่วม ของหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชน ในการฝึกวิชาชีพผู้ต้องขังหญิง เพื่อส่งเสริมประชาสัมพันธ์ เชิญชวน การเข้ามาเป็นเครือข่ายพันธมิตรราชทัณฑ์ ด้านการฝึกวิชาชีพเพิ่มขึ้น เพื่อให้การฝึกวิชาชีพผู้ต้องขังหญิงเกิดประสิทธิภาพ มีวิทยากรที่ทันสมัยตรงกับความต้องการของตลาดแรงงานในอนาคต และได้รับการสนับสนุนจากทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง นอกจากนี้ ผู้ศึกษายังมีความสนใจศึกษาปัญหาอุปสรรค ขอบการมีส่วนร่วมของหน่วยงานภาครัฐและเอกชน ในการฝึกวิชาชีพผู้ต้องขังหญิง เพื่อนำไปปรับเปลี่ยนพัฒนาแนวทางการดำเนินงานฝึกวิชาชีพผู้ต้องขังหญิงให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น จากเหตุผลดังกล่าวข้างต้นสามารถนำประกอบแนวคิดได้ดังนี้

กรอบแนวคิดในการศึกษา

